

HÖGSKOLAN
I HALMSTAD

Sociologi och socialt utvecklingsarbete 180 hp

KANDIDATUPPSATS

En likvärdig gymnasieskola?

En kvalitativ studie om ungdomars erfarenheter av att inte fullfölja sina gymnasieutbildningar

Pontus Lindberg Petersson och Sandra Rezler

Sociologi 61-90, Kandidatuppsats 15 hp

Halmstad 2016-05-24

Förord:

Vi vill tacka alla personer som gjort det möjligt för oss att genomföra vår studie.

Till vår handledare Christopher Kindblad, vi uppskattar all tid och engagemang du lagt ner för att hjälpa oss under hela processen. Tack till alla inblandade som på något sätt hjälpt oss att komma i kontakt med våra informanter. Ni har varit väldigt hjälpsamma och tillmötesgående vilket vi uppskattar.

Till sist vill vi skicka ut ett extra stort tack till alla åtta informanter som ville ställa upp i vår studie och dela med sig av sina erfarenheter. Utan er hade den här studien inte varit möjlig.

Pontus Lindberg Petersson och Sandra Rezler

Högskolan i Halmstad 2016-05-24

Abstrakt

Omkring 30 procent av Sveriges gymnasieelever slutför inte sin utbildning inom tre år. Att inte slutföra sin gymnasieutbildning kan innebära stora konsekvenser för individen men också för samhället. Uppsatsen är en sociologisk studie av kvalitativ art där åtta semistrukturerade intervjuer genomförts med individer som inte fullföljt sina studier. Syftet med studien är att bidra till en ökad förståelse för varför gymnasieelever inte fullföljer sina gymnasiestudier, hur det kan förhindras samt hur individerna påverkas av att inte fullfölja sina gymnasiestudier. Som teoretisk referensram har vi använt oss av skolkulturer, stigmatisering och empowerment. Resultatet visar att stora klasser, stökig skolmiljö samt bristande stöd från skolpersonal är orsaker till att individerna som deltagit i vår studie inte fullföljt sina gymnasieutbildningar. De upplever att omgivningen dömer dem, att de tappat en stor del av sitt sociala umgänge och att de känner sig socialt isolerade. Det efterfrågades en individanpassad utbildning, mindre klasser samt mer stöd till varje enskild elev.

Nyckelord: Gymnasieelever, Skolkultur, Stigmatisering, Empowerment, Jämlik Utbildning

Abstract

About 30 percent of Swedish high school students fail to complete their education within three years. Not completing their high school education can result in major consequences for the individual but also for the society. This thesis is a sociological study of a qualitative nature where eight semi-structured interviews were conducted with individuals who did not complete their high school studies. The purpose of the study is to contribute to a greater understanding of why high school students do not complete their education, how it can be prevented and how the individuals are affected by the drop out of school. As theoretical framework of reference, we have used school culture, stigma and empowerment. The results show that large classes, messy school environment and lack of support from school staff are reasons why the individuals who participated in our study, ended their education prematurely. They feel that people around them judge them, that they have lost much of their social life and that they feel socially isolated. They request a personalized education, smaller classes and more support for each individual student.

Keywords: High School Students, School Culture, Stigma, Empowerment, Equal Education

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Sociologisk problemformulering.....	1
1.2 Syfte och frågeställning.....	2
2. Bakgrund och tidigare forskning	3
2.1 Skolverkets förordning	3
2.2 Huvudmannens ansvar	4
2.3 Orsaker till att ungdomar inte går till skolan.....	4
2.4 Ungdomars perspektiv på orsaker till ogiltig frånvaro och hur det kan förebyggas.....	6
2.5 Utbildningsnivåns betydelse för det framtida arbetslivet	7
2.6 Hur utbildningsnivån påverkar livsstilen ur ett hälsoperspektiv	8
2.7 Förebyggande av skolavhopp.....	9
2.8 Hur den tidigare forskningen har spelat roll i vår uppsats.....	10
3. Teori- och begreppsram	11
3.1 Skolkulturer	11
3.2 Stigmatisering.....	13
3.3 Empowerment	14
3.4 Sammanfattning.....	15
4. Metod	15
4.1 Hermeneutisk vetenskapsteori.....	15
4.2 Förförståelse	16
4.3 Kvalitativa intervjuer.....	17
4.4 Urval.....	18
4.5 Tillvägagångssätt och analysmetod.....	18
4.6 Etiska aspekter.....	20
4.7 Metodreflektion.....	21
5. Resultat	22
5.1 Informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar	22
5.1.1 Skolmiljön och utbildningens upplägg	22
5.1.2 Personliga svårigheter	23
5.1.3 Bristande stöd	24
5.1.4 Övriga orsaker	26
5.2 Hur det har påverkat informanterna att inte fullfölja sina gymnasieutbildningar	26
5.2.1 Omgivningen dömer en	26
5.2.2 Social isolering	28
5.2.3 Hamnat efter i livet.....	28

5.3 Hur skolan kan förbättras	29
5.3.1 Individanpassa skolan.....	29
5.3.2 Mindre klasser och mer stöd.....	29
5.3.3 Engagerad skolpersonal.....	30
5.4 Resultatsammanfattning	31
6. Analys	32
6.1 Orsaker att informanterna inte fullföljde sina gymnasiestudier	32
6.2 Hur informanterna har påverkats av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning.....	34
6.3 Förändringar/insatser som hade kunnat resultera i att informanterna fullföljt sina gymnasieutbildningar	37
7. Avslutande sammanfattning och reflektion	38
8. Referenslista.....	41
8.1 Böcker	41
8.2 Dagstidningsartikel.....	42
8.3 Lag.....	42
8.4 Rapporter.....	42
8.5 Vetenskapliga artiklar.....	43
8.6 Websidor	43
9. Bilagor	45
9.1 Intervjuguide	45

1. Inledning

Omkring 30 procent av landets gymnasieelever slutför inte sin utbildning inom tre år. Ett återkommande problem är att en stor del av ungdomarna väljer att avsluta sin utbildning i förtid (Sveriges Kommuner och Landsting, 2015). Temagruppen Unga i arbetslivet släppte år 2013 rapporten ”10 orsaker till avhopp” baserad på 379 ungdomar som inte fullföljt sina gymnasiestudier. I rapporten framkom att de tio vanligaste orsakerna till avhopp är mobbning och socialt utanförskap, brist på pedagogiskt stöd i skolan, vuxna som inte bryr sig, dåligt bemötande i skolan, bristfälligt pedagogiskt stöd i skolan efter en långvarig frånvaro på grund av sjukdom eller missbruk, behov av mer praktik och mindre teori, stökig skolmiljö, fel programval, neuropsykiatriska funktionsnedsättningar som inte upptäcks under utbildningen och dåliga hemförhållanden (Ungdomsstyrelsen, 2013).

Även om rapporten ger en bra generell bild av vanliga orsaker till avhopp så väcktes vår nyfikenhet att ytterligare fördjupa oss i ämnet. Andelen som inte fullföljer sina gymnasieutbildningar är större än många tror och avsaknaden av en gymnasieutbildning kan innebära stora konsekvenser för framtiden. Varje enskild individ har unika upplevelser och erfarenheter om orsakerna till att de inte fullföljt sina utbildningar men också vad det har inneburit att sakna en gymnasieutbildning. Genom att intervjua personer som har egna erfarenheter av just det vill vi uppmärksamma deras upplevelser av tiden i gymnasiet.

1.1 Sociologisk problemformulering

Det finns tecken som tyder på att det svenska skolsystemet överlag präglas av inslag av en karriärkultur då mycket kretsar kring att eleverna ska leverera goda skolresultat och få bra betyg för att i framtiden ha större möjligheter till att vidareutbilda sig eller för att vara attraktiva på arbetsmarknaden. Risken finns att vissa elever som inte lever upp till kraven hamnar utanför och missgynnas vilket kan leda till att de inte fullföljer sina utbildningar. Trots att den svenska skolplikten endast gäller för grundskolan så menar gymnasieminister Aida Hadzialic att alla unga behöver ha en gymnasieutbildning (Hadzialic, 2015, 19 mars). I ett kunskapssamhälle har en fullföljd gymnasieutbildning blivit en del av samhällsnormen och att inte slutföra sin gymnasieutbildning kan innebära stora konsekvenser för individen men också för samhället. Enligt Arbetsförmedlingen (2014) har arbetsgivarnas krav på utbildning ökat och man kan se att de personer som saknar gymnasieutbildning har betydligt svårare att ta sig in på arbetsmarknaden och de riskerar dessutom att vara arbetslösa under en längre tid.

För den enskilda individen innebär arbetslöshet uteblivna erfarenheter och inkomster. Ur ett samhällsperspektiv är arbetslöshet kostsam då staten går miste om intäkter i form av skatt samtidigt som socialbidrag, bostadsbidrag och andra utgifter ökar (Ekonomifakta, 2006). En arbetslös individ kan därför uppfattas som en belastning av andra samhällsmedborgare vilket medför en risk att individen utesluts från samhällets gemenskap med social exkludering som resultat. Även om avsaknaden av en gymnasieutbildning inte per automatik innebär arbetslöshet så visar flera studier att det finns ett samband mellan de båda.

En individ som saknar gymnasieutbildning bryter mot samhällets normer och då finns risken att omgivningen uppfattar individen som en avvikare som stigmatiseras. Statistik visar även att det finns ett starkt samband mellan utbildningsnivå och hälsa. Både fysiska och psykiska besvär är vanligare bland människor med lägre utbildning (Folkhälsomyndigheten, 2016).

Flera olika studier har genomförts för att komma fram till åtgärder som kan resultera i att fler fullföljer sina gymnasieutbildningar. Sveriges Kommuner och Landsting har i dokumentet *”Motverka studieavbrott”* sammanställt exempel på hur kommunala skolor arbetar för att hjälpa eleverna att fullfölja gymnasiet. Bland annat poängterar man att bra bemötande är avgörande för eleven, att det krävs tydliga mål och betoning på resultatet, att det finns ett bra utbud av utbildningar så att alla elever kan hitta den utbildning som passar dem, att samarbete och delaktighet bidrar till kvalitet samt att skolorna måste ha förmåga att upptäcka och tillgodose elevers behov (Sveriges Kommuner och Landsting, 2012).

Vi har genomfört en kvalitativ studie där vi genom intervjuer har tagit del av erfarenheterna och upplevelserna hos åtta elever som inte har fullföljt sina gymnasieutbildningar. Vi har försökt få en förståelse av deras upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar och vilka konsekvenser det har inneburit för dem. Vi tog tillfället i akt och frågade informanterna om de ansåg att skolorna hade kunnat agera annorlunda för att de skulle fullföljt sina gymnasieutbildningar. Tanken med det är att vi vill belysa förslag på förändringar som kommer från någon med egna erfarenheter av problematiken.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med vår uppsats är att öka förståelsen av hur informanterna upplever att deras skolgång har varit och hur de upplever orsakerna till att de inte fullföljt sina gymnasiestudier. Vi vill fånga deras upplevelser om konsekvenserna det har inneburit att inte ha fullföljt sin

gymnasieutbildning och om de upplever att något hade kunnat göras annorlunda för att de skulle fullföljt sin utbildning. Förhoppningen är att vår uppsats kommer resultera i att problemet med individer som inte fullföljer sin gymnasieutbildning uppmärksammas och att berörda aktörer kan lära sig något av våra informanternas upplevelser. För att kunna uppnå vårt syfte har vi i studien utgått från följande frågeställningar:

- Vilka orsaker upplever informanterna låg till grund för att de inte fullföljde sina gymnasiestudier?
  - Hur upplever informanterna att de har påverkats av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning?
  - Vilka förändringar/insatser upplever informanterna hade kunnat resultera i att de fullföljde sina gymnasieutbildningar?

2. Bakgrund och tidigare forskning

I det här kapitlet redovisas först en beskrivning av skolans värdegrund och arbetsuppgifter enligt skollagen. På så sätt vill vi ge dig som läsare en bild av de politiska direktiven för hur skolan ska arbeta och vem som bär ansvaret för att det förverkligas. Sedan presenteras fem olika vetenskapliga artiklar som på olika sätt har hjälpt oss att utveckla vår förståelse om problematiken och att utforma vår egen studie. Den första artikeln beskriver en studie där man har försökt att kartlägga orsaker till att elever inte går till skolan. Därefter följer en artikel om skolungdomarnas egen syn på deras ogiltiga frånvaro och hur de anser att man ska gå tillväga för att minska frånvaron. De två nästkommande artiklarna belyser statistiskt mätbara konsekvenser av att sakna en gymnasieutbildning. Sedan presenteras en artikel som fokuserar på olika arbetsmetoder för att förebygga att elever hoppar av skolan. Sist beskrivs hur den tidigare forskningen påverkat och inspirerat vår studie.

2.1 Skolverkets förordning

Efter beslut från regeringen får Skolverket besluta om bindande bestämmelser, så kallade förordningar, som rör skolan. I förordningen SKOLFS 2011:144 (Skolverket, 2011) presenteras direktiv gällande läroplanen för gymnasieskolan och skolans värdegrund. Där framgår att gymnasieutbildningar ska främja elevers utveckling och lärande samt sträva efter att generera en livslång lust att lära. I utbildningarna ska bland annat människolivets okränkbarhet, alla människors lika värde och solidaritet mellan människor vara värden som förmedlas till eleverna.

En viktig del av skolans värdegrund är att utbildningen ska vara likvärdig för alla, oavsett var i landet man befinner sig. Med en likvärdig utbildning menas inte att undervisningen ska vara utformad på exakt samma sätt eller att skolans resurser ska vara jämlikt fördelade, istället betyder det att man ska ta hänsyn till elevers olika förutsättningar, behov och kunskapsnivåer för att sedan anpassa undervisningen efter varje elevs situation. De elever som av olika anledningar har svårt att nå målen för utbildningen ska få särskild uppmärksamhet och därför kan undervisningen aldrig utformas likadant för alla. Skolan har ett särskilt ansvar för elever med någon form av funktionsnedsättning (Skolverket, 2011).

2.2 Huvudmannens ansvar

Enligt Skollagen (SFS 2010:800) kan kommuner, landsting, staten eller enskilda vara huvudmän inom skolväsendet. Huvudmannen har det yttersta ansvaret för att utbildningen följer skollagen, läroplanen och andra föreskrifter. Extra viktigt är att utbildningen lever upp till de krav som finns om kvalitet och att utbildningen är likvärdig för alla. Med andra ord är det huvudmannens ansvar att skolan och utbildningen lever upp till värdegrunden som presenteras i Skolverkets förordning. Dessutom säger Skollagen (SFS 2010:800) att varje huvudman inom skolväsendet regelbundet ska planera, följa upp och utveckla utbildningen.

I Halmstad kommun, där vår studie är genomförd, utförs årligen en enkätundersökning bland gymnasieeleverna. De får besvara frågor gällande bland annat trivsel och mående, likabehandling, undervisningens kvalitet, behov av stöd för att nå målen samt inflytande i undervisningen. Enkätsvaren analyseras och förslag på lämpliga åtgärder presenteras för att på så sätt höja kvalitén i utbildningarna (Utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen, 2012).

Genom att presentera hur skolan ska arbeta mot en likvärdig utbildning vill vi ge en bild av hur våra informanternas upplevelser av gymnasietiden ser ut i förhållande till de politiska direktiven. Då det är huvudmännens ansvar att direktiven följs kan resultatet av vår studie vara särskilt relevant för huvudmännen inom skolväsendet i Halmstad kommun.

2.3 Orsaker till att ungdomar inte går till skolan

"Who Are Truant Youth? Examining Distinctive Profiles of Truant Youth Using Latent Profile Analyses" (Maynard, Peters, Salas-Wright & Vaughn, 2012) beskriver en studie om vilka orsaker som ligger till grund för att elever skolkar och inte går till skolan. Författarna utgick från en hypotes om att skolkande elever betraktas som en homogen grupp och syftet med

studien var att uppmärksamma att det finns väldigt många olika anledningar till varför elever väljer att skolka. Genom att göra det ville författarna uppmärksamma att skolk är ett väldigt komplext problem som kräver komplexa åtgärder.

1646 deltagare fick besvara enkäter som berörde fem olika variabler relevanta för undersökningen. Det handlade om engagemang för skolan, hur mycket de deltog i skolrelaterade aktiviteter, betyg, föräldrarnas involvering i skolarbetet och antalet dagar eleverna hade skolkat den senaste månaden. Dessutom ställdes frågor gällande kön, ålder, etnicitet, familjens årliga inkomst, alkohol- och marijuanavanor samt om man under det senaste året hade stulit något, sålt droger eller varit i slagsmål. Genom empirin bekräftade forskarna sin hypotes, nämligen att skolkare inte är en homogen grupp. Bland de elever som hade ett stort antal dagar med ogiltig frånvaro under en månad fann man flera olika potentiella samband. De elever som inte var särskilt engagerade i skolan, de som hade dåliga betyg och de som inte deltog i skolrelaterade aktiviteter visade större tendenser till att skolka mycket. Bland de som hade varit i slagsmål, sålt droger eller stulit något var skolk också vanligare. Dessutom spelade faktorer i hemmet roll. Elever från familjer med sämre ekonomi och elever som endast vuxit upp med en förälder tenderade också att skolka mer. Författarnas slutsats är att flera olika faktorer påverkar hur mycket elever skolkar och vilka risker det innebär. Hur engagerade eleverna är i skolarbetet, hur hemmamiljön ser ut, vilket stöd man får hemifrån men även socialt avvikande beteende som stölder och slagsmål är alla faktorer som kan spela roll i hur mycket man skolkar. Trots att det enligt författarna finns förutfattade meningar om att skolk i framtiden leder till andra sociala problem vill man poängtera att väldigt många elever skolkar någon gång ibland men att risken för framtida problem främst ligger hos de eleverna med en hög skolkfrekvens. Bland de eleverna är det vanligare att se en negativ utvecklingskurva, med avhopp från skolan som en potentiell konsekvens.

Trots att skolk nödvändigtvis inte leder till att elever inte fullföljer sina utbildningar gav artikeln oss en utökad förståelse om vilka faktorer som kan bidra till att elever tappar intresse och motivation för sina studier. Artikeln bidrar inte med någon djupare förståelse av problematiken, vilket vi tror kan bero på valet av metod. Det motiverade vårt val att genomföra intervjuer för att få en djupare förståelse.

2.4 Ungdomars perspektiv på orsaker till ogiltig frånvaro och hur det kan förebyggas

Det har även gjorts studier om ämnet baserade på intervjuer med fokus att föra fram skolkande ungdomars egna erfarenheter. I artikeln ”*Youths’ Perspectives on the Reasons Underlying School Truancy and Opportunities to Improve School Attendance*” (DeFosset, Gase, Kuo & Perry, 2016) presenteras just en sådan studie. Syftet med studien var att utforska erfarenheterna bland ungdomar i Los Angeles med en historia av ogiltig frånvaro och få deras perspektiv på situationen. Forskarna utgick från tre olika frågor som de ville besvara.

1. Vilka faktorer har fått ungdomarna att besluta sig för att inte gå till skolan?
2. Hur har ungdomarna reagerat när exempelvis skolan eller familjen har konfronterad dem angående deras ogiltiga frånvaro?
3. Vad rekommenderar ungdomarna för att minska den ogiltiga frånvaron?

I urvalsprocessen fanns vissa kriterier för att få delta i studien. Med hjälp av olika skolors dokumentering kunde man identifiera och kontakta elever som passade in i urvalsramen för att se om de ville ställa upp i undersökning. Resultatet blev en kvalitativ studie där 39 ungdomar i åldrarna 13 till 19 blev intervjuade. Under intervjuerna utgick forskarna från en väl utformad intervjuguide som skulle generera material för att kunna besvara studiens frågeställningar. Förhoppningen var att intervjuerna skulle bidra med djupa beskrivningar av problematiken för att öka förståelsen av ungdomarnas perspektiv.

Då alla 39 ungdomar hade sina unika erfarenheter blev det också 39 unika intervjuer. Efter att ha transkriberat och bearbetat samtliga intervjuer lyckades forskarna identifiera vanligen återkommande teman kring de olika frågeställningarna. Först presenteras vanliga teman till ogiltig frånvaro. Det första temat handlar om brister i läroplanen och hur ämnena introduceras. Många ungdomar berättade att man struntade i att gå på vissa lektioner eftersom man ogillade vissa ämnen, att vissa ämnen inte var användbara eller relevanta för deras framtid, att vissa ämnen var för svåra eller att vissa skoluppgifter inte var särskilt utmanande. Det andra temat gällande orsaker till ogiltig frånvaro handlade om relationen mellan eleverna och lärare/skolpersonal. Att inte tycka om läraren eller att känna att läraren inte brydde sig om eleverna var vanliga anledningar till att man valde att frånvara från skolan. Det tredje temat som berörde orsaker till ogiltig frånvaro var skolans struktur och klimat. Många var kritiska till för stora klasser eftersom det leder till stökiga klassrum, att läraren inte hinner hjälpa

eleverna enskilt och att man inte får tillräckligt med uppmärksamhet, vilket beskrevs som några anledningar till att man valde att skolka. Många menade också att i en större skola känner inte lärare till alla elever, vilket gör det möjligt att vara frånvarande utan att någon märker något.

Under intervjuerna framkom också en hel del förslag från ungdomarna på hur man kan arbeta för att minska den ogiltiga frånvaron. Många av förslagen hade ett samband med tidigare nämnda orsaker till ogiltig frånvaro. Ett återkommande tema var att på olika sätt förändra skolmiljön. Att ha fler och bättre lärare, att ha mindre klasser, att göra lektionerna mer intressanta och underhållande och att alla elever skulle få större möjlighet till individuellt stöd från skolpersonalen är några exempel på olika förslag gällande förändring i skolmiljön. Ett annat återkommande tema var att skolan och skolpersonalen borde ge mer respons till de som är frånvarande från skolan utan giltig anledning. Många elever menade att om skolans personal hade uppmuntrat dem till att gå på lektioner och att lyckas med sin utbildning så hade den ogiltiga frånvaron minskat. Ett tredje återkommande tema var att eleverna ville ha mer stöd och engagemang från sina familjer. Även om flera var medvetna om att deras föräldrar hade svårt att hjälpa till med läxor och andra skolarbeten på grund av olika anledningar, som exempelvis språksvårigheter, så menade många att skolan borde informera föräldrarna om den ogiltiga frånvaron så att de kunde hjälpa till att motivera eleverna. Avslutningsvis menar författarna att orsakerna till ogiltig frånvaro till stor del ligger i brister i skolans struktur och i familjernas stöd och engagemang, men det är också förändringar inom dessa områden som kan bidra till minskad frånvaro.

Den här artikeln är en av många som fokuserar på ogiltig frånvaro och skolk. Vi har dock noterat att den inte finns mycket tidigare forskning gällande orsaker till att elever inte fullföljer sina utbildningar och därför menar vi att vår studie kan bidra med ny kunskap. Artikeln gav oss en kvalitativ inblick i orsaker till att elever har ogiltig frånvaro i skolan och hur det skulle kunna förebyggas vilket har gett oss en större förståelse av vårt studerade fenomen. Dessutom innebär det att vi fick en möjlighet att jämföra resultatet i den här studien med vårt eget resultat och på så vis kunna identifiera eventuella likheter och samband.

2.5 Utbildningsnivåns betydelse för det framtida arbetslivet

Artikeln ”*Long-term consequences of dropping out of upper secondary school: Minority disadvantages?*” (Brekke, 2014) redovisar tillvägagångssättet och resultatet av en kvantitativ

studie utförd i Norge. Syftet med studien är att ta reda på vilken typ av sysselsättning personer har 10 år efter påbörjad gymnasieutbildning. Studien är baserad på flera allmänna register som innefattar norska invånare. När studien inleddes utgick forskaren från olika hypoteser som hon med hjälp av statistiken ville besvara. Den ena hypotesen var att skolavhoppare har mindre chans att ha ett arbete tio år efter påbörjade gymnasiestudier jämfört med de som fullföljt gymnasieutbildningen.

Resultatet av studien visade att den hypotesen stämde väl. Vid en jämförelse av de som hade fullföljt sin gymnasieutbildning och de som hade hoppat av studierna visade resultatet att andelen som hade ett fast arbete, arbetade deltid eller studerade på högre nivå var markant större bland de personer som hade fullföljt sin gymnasieutbildning. Brekkes huvudsakliga slutsatser var att det fanns ett starkt samband mellan en avsaknad av gymnasieutbildning och möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden. Det tyder på att utbildning är en av de faktorer som väger tyngst när det handlar om att etablera sig på arbetsmarknaden. En intressant del av resultatet är att det visar tydliga skillnader mellan en avhoppare och en som har en gymnasieutbildning, även efter tio år.

Artikeln styrker Arbetsförmedlingens (2014) bild av att arbetsgivarna ställer allt högre krav på utbildning och det motiverar varför problematiken om elever som inte fullföljer sina gymnasieutbildningar behöver uppmärksammas.

2.6 Hur utbildningsnivån påverkar livsstilen ur ett hälsoperspektiv

En svensk kvantitativ studie har gjorts med syfte att se om det finns några samband mellan individers utbildningsnivå och hur deras livsstil ser ut utifrån ett hälsoperspektiv. Artikeln *”Education and health-behaviour among men and women in Sweden: A 27-year prospective cohort study”* (Brännlund, Hammarström & Strandh, 2013) redovisar resultatet från studien. År 1987 kontaktades 1083 elever (506 tjejer och 577 killar) som senare det året skulle gå ut grundskolan. De blev tillfrågade om de ville delta i studien, vilket alla utom tre ville. Vid första tillfället av datainsamling (samma år som studien inleddes) var deltagarna 16 år gamla. Det samlades in data gällande hälsovanor, föräldrarnas socioekonomiska klass och psykisk och fysisk hälsa som framöver skulle göra det möjligt att se vilken roll utbildningsnivån spelar för hur individernas livsstil ser ut ur ett hälsoperspektiv. Vid ytterligare fyra olika tillfällen under 27 års tid blev samtliga deltagare kontaktade och fick besvara ett frågeformulär som berörde frågor gällande deras utbildning, deras arbetssituation och framför

allt hur de levde sitt liv ur ett hälsoperspektiv. Frågor som togs upp var bland annat om de rökte eller snusade, hur deras alkoholvanor såg ut och hur mycket de motionerade. Resultatet visade att ju högre utbildning man hade desto mindre var risken att man levde ohälsosamt. Författarna av artikeln lyfter slutligen fram en sammanfattning av vad studien har bidragit med. Först och främst poängterar de att en högre utbildning minskar risken att man har en ohälsosam levnadsstil genom livet. Dessutom uppmanar de till att samhället ska arbeta för att fler personer ska välja att utbilda sig, för att förbättra folkhälsan.

Trots att våra informanter är så pass unga att det är för tidigt att dra några slutsatser gällande hur deras avsaknad av gymnasieutbildning har påverkat deras livsstil och hälsa så menar vi att den här artikeln ytterligare stärker vikten av vår studie. Resultatet från artikeln visar hur avsaknaden av en gymnasieutbildning kan innebära ökade hälsorisker senare i livet och därför kan samhället dra nytta av att arbeta för att fler fullföljer sina studier.

2.7 Förebyggande av skolavhopp

I artikeln ”*What it takes to keep children in school: a research review*” (Ekstrand, 2015) har författaren sammanställt 155 olika vetenskapliga artiklar från olika delar av världen relaterade till problematiken om avhoppande elever. Fokus i artikeln ligger på olika metoder som har prövats för att öka elevers närvaro i skolan samt att förebygga och minska antalet som inte fullföljer sina studier. Forskare är överens om att disciplinering och bestraffningar inte ger några positiva effekter gällande en ökad närvaro. Däremot visar studier att insatser som avser att styrka elever på ett positivt sätt ger bättre resultat. Ekstrand (2015) lyfter fram olika riskfaktorer som kan ligga till grund för ett avhopp och ger exempel på olika insatser som har gjorts för att förebygga de olika riskfaktorerna och redovisar vilka effekter de olika insatserna har haft.

Riskfaktorerna kan delas in i två olika teman. Elevernas hemmamiljö spelar en stor roll där bland annat föräldrarnas utbildningsnivå och engagemang för studierna påverkar den enskilda eleven. Dessutom spelar skolan och skolpersonalen en viktig roll. Att eleverna finner studierna motiverande och lärorika samtidigt som lärarna är engagerade i elevernas skolarbete är exempel på några faktorer som minskar risken för avhopp.

Flera olika insatser har gjorts för att minska antalet elever som avslutar sina studier i förtid. I Atlanta blev 6000 elever, som var i riskzonen för avhopp, tilldelade varsin mentor som var ett

stöd för eleverna men också för deras familjer. Det resulterade dels i en minskad frånvaro i skolan men också i minskad kriminalitet och färre tonårsgraviteter. Liknande insatser har prövats på andra platser, bland annat i Europa, med liknande resultat. Att ha en mentor som ger stöd har visat sig resultera i ökad närvaro i skolan och även bättre skolresultat bland eleverna. Andra insatser som har gett positiva effekter är att erbjuda elever aktiviteter efter skoltid och att erbjuda extraundervisning. Genom att göra det ökar elevernas engagemang samtidigt som fler klarar av sina skoluppgifter, vilket minskar risken att elever hoppar av skolan. Gemensamt för insatserna som nämnts ovan är att skolresultaten har blivit sämre, frånvaron har ökat och antalet avhoppande elever har ökat i samband med att insatserna har lagts ner. Flera forskare menar därför att det krävs en strukturell förändring i skolsystemen. Skolor måste konstant arbeta förebyggande för att motverka frånvaro och avhopp. Det kan man göra bland annat genom att engagera både elever, familjer och lärare, genom att ge stöd åt elever både när det gäller skolarbete och välmående, genom att ha ett givande och lärorikt innehåll i utbildningen samt genom att förbättra skolklimatet så att fler elever trivs i skolan och därmed minskar risken för avhopp. Sammanfattningsvis uppmanar Ekstrand (2015) till att man måste utforska olika potentiella lösningar på problemet. Hon menar att det finns mycket forskning som belyser olika orsaker och riskfaktorer som kan leda till avhopp, men att väldigt lite forskning har gjorts kring insatser som kan motverka avhopp från skolan.

Flera studier som presenteras i artikeln antyder att det krävs en strukturell förändring av skolan där större fokus läggs på att arbeta förebyggande mot att elever hoppar av skolan. Det stärker vårt val av skolkulturer som teoretisk utgångspunkt. Då problematiken med elever som inte fullföljer sina gymnasieutbildningar är omfattande i vårt samhälle delar vi Ekstrands uppfattning om att mer forskning bör genomföras gällande potentiella lösningar av problemet och därför valde vi att uppmärksamma våra informanternas förslag på förändringar av skolan.

2.8 Hur den tidigare forskningen har spelat roll i vår uppsats

Med hjälp av de vetenskapliga artiklarna som presenterats i det här kapitlet kunde vi dels utveckla vår kunskap och förståelse av problemet och dels få inspiration till hur vi skulle utforma vår studie. Då det i de tidigare studierna framgick att orsakerna till att elever inte fullföljer sina studier är individuella och komplexa konstaterade vi att det är svårt att försöka få fram några generella slutsatser. Istället valde vi att göra en kvalitativ studie med fokus på upplevelserna hos varje enskild individ, för att få en djupare förståelse av deras situation.

Det finns en hel del kvantitativ forskning som visar hur avsaknaden av en gymnasieutbildning kan innebära negativa konsekvenser för framtiden. Dels är risken att vara arbetslös större och dels tenderar personer utan gymnasieutbildning att leva ett mer ohälsosamt liv. Även om det finns mycket kvantitativ forskning med statistiskt mätbara effekter av att inte fullfölja sin gymnasieutbildning reagerade vi på hur lite kvalitativ forskning som finns kring ämnet. Därmed väcktes ett intresse hos oss att fördjupa oss i upplevda, subjektiva konsekvenser. Genom att genomföra en kvalitativ studie fick vi möjlighet att få en förståelse av andra konsekvenser som inte går att mäta med statistik.

Eftersom orsakerna till att elever inte fullföljer sina gymnasieutbildningar är individuella förstod vi att det inte finns någon enkel lösning på problematiken. Ekstrand (2015) menar att det finns väldigt lite forskning angående insatser som kan motverka att elever hoppar av skolan och därför valde vi att bidra så mycket vi kunde. Om man vill försöka hitta olika vägar att lösa problemet anser vi att det är bäst att fråga elever som faktiskt har erfarenhet av att inte fullfölja sina studier. Vi valde därför att uppmärksamma informanternas egna upplevelser och deras förslag på förändringar i skolan som hade kunnat innebära att de fullföljde sina gymnasieutbildningar. Eventuellt kan andra ta till sig och ha nytta av informanternas förslag.

3. Teori- och begreppsram

I detta kapitel presenteras tre olika teorier och begrepp som vi använt oss av vid analysen av vårt empiriska material för att få en djupare förståelse av fenomenet vi valt att studera. Först introduceras Anderssons, Bennich-Björkmans, Johanssons och Perssons teori om *skolkulturer* som är en mer avgränsad teori som passar för problemområdet. Vi kommer att använda oss av teorin för att beskriva skolans arbetssätt och förhållningssätt gentemot eleverna samt hur det kan påverka att elever inte fullföljer sina gymnasieutbildningar. Därefter presenteras Goffmans begrepp *stigmatisering* som vi använder oss av för att förklara hur omgivningen dömer personer som bryter mot samhällsnormen, exempelvis genom att inte fullfölja sin gymnasieutbildning. Sist kommer en beskrivning av begreppet *empowerment* och vi kommer beskriva hur och varför skolan bör arbeta mer empowermentinspirerat.

3.1 Skolkulturer

Andersson, Bennich-Björkman, Johansson & Persson (2003) menar att det inom skolväsendet finns en viss skolkultur som styr hur skolan fungerar och arbetar. Kultur är något som är skapat av människor och det innefattar bland annat regler, normer och symboler som

kännetecknar en viss grupp av människor. Med hjälp av kulturen är det möjligt att få personer att bete sig och handla på ett visst sätt vilket resulterar i ordning. Även om kultur är något som skapas av människor så är det ingenting som växer fram under en dag, det krävs ett längre tidsperspektiv. Kultur är alltså ett resultat av aktörers handlande, men inte nödvändigtvis av aktörer som lever idag. Andersson et. al. (2003) menar att uttryck som ”så har vi alltid gjort” visar hur starkt influerade vi är av olika kulturer i vår omgivning samtidigt som det tyder på att det finns en viss tröghet gällande kulturella förändringar. Den här trögheten används ofta som förklaring till att skolförändringar inte blir av.

Andersson, Nilsson Lindström & Persson (2003) beskriver tre olika skolkulturer, tvångs-, karriär- och kunskapskulturen. Tvångskulturen har fått sitt namn av tvånget som skolplikten innebär. Att elever tvingas gå i skolan bidrar till en stor andel svårmotiverade elever. För att kunna utbilda eleverna måste skolorna utveckla arbetssätt som är bättre anpassade till svårmotiverade elever. Ett sätt att göra det är att fokusera på kunskap som är relevant för elevernas sociala och kulturella verklighet. Genom att arbeta integrationsinriktat vill man bidra med skolkunskap som i framtiden kan leda till att eleverna integreras i det svenska utbildningssystemet, arbetslivet och samhället.

Karriärkulturen lägger stort fokus på de punkter som kan gynna en framtida karriär, som exempelvis skolprestationer, betyg, meritering och ämnesspecialisering. Det tas för givet att skolan ska maximera möjligheterna till ämneskunskaper och därmed bidra till att eleverna kvalificerar sig för framtida utbildningar. Inom karriärkulturen strävar skolledning, skolpersonal och föräldrar i samma riktning och det finns ett visst motstånd mot elever som inte följer karriärtänkandet. Elever som är annorlunda eller som inte presterar bra i skolämnen passar inte in i karriärkulturens ram. I skolor med karriärkultur gynnas de elever som kommer från utbildningsmedvetna och utbildningsmotiverade hem samtidigt som de elever som inte passar in missgynnas (Andersson, Nilsson Lindström & Persson, 2003).

Kunskapskulturen kännetecknas av större elevinflytande än de övriga kulturerna. Istället för att forma eleverna till karriärsinriktade individer så har man som utgångspunkt att alla elever får vara som man är. Man prioriterar att eleverna ska få en utökad kunskap och inte bara rikta in sig på resultat och betyg. För att ge bästa förutsättningarna till kunskap behöver det ske en viss pedagogisk modernisering där eleverna får större inflytande och valfrihet gällande organiseringen av deras studier. Det blir möjligt endast om lärarna arbetar mot gemensamma

mål som skolledningen, nämligen att eleverna ska få större inflytande (Andersson, Nilsson Lindström & Persson, 2003).

3.2 Stigmatisering

Goffmans (2011) teori om stigmatisering innebär att individer tilldelas negativa och diskriminerande egenskaper av sin omgivning för att de avviker från våra förväntningar på ett icke önskvärt sätt. Stigmatisering går inte att påverka, det sker utan individernas acceptans. Goffman nämner tre artskilda typer av stigman men vi kommer att fokusera på den av dem som är mest relevant för vår uppsats. Stigmat som vi kommer att inrikta oss på är att en individ har brister i sin personliga karaktär vilket kan uppfattas som en viljesvaghet. Den här typen av stigma kan böttna i psykiska rubbningar, fängelsevistelse, underliga böjelser, arbetslöshet, självmordsförsök, alkoholism, homosexualitet eller radikalt politiskt uppträdande. Enligt Goffman (2011) kan stigmatiserade individer till följd få en stämpel som gör att ”normala” människor vänder sig bort från dem då vissa av deras egenskaper anses vara avvikande och oacceptabla. De ”normala” människorna ser bara stigmat och inte på de egenskaper som faktiskt är accepterade.

Goffman (2011) menar att trots att en individ bär på ett stigma behöver det inte betyda att individen tar det så hårt eller skäms över det. Den stigmatiserade individen uppfattar inte sig själv som en avvikare utan han har en känsla av att han är ”normal”. Individen anser att han måste få en chans av omgivningen, samtidigt som han är medveten om att han inte är fullt accepterad av samhället. Skammen finns alltid där på grund av att individen inte blir accepterad för de egenskaper han har. När ”normala” människor hamnar i en situation med en stigmatiserad individ är risken stor att det skapas kategoriseringar, alltså att den stigmatiserade placeras in i ett fack, som besvärar båda parterna. När ”normala” och stigmatiserade individer kommer i kontakt med varandra uppstår det enligt Goffman (2011) en primär situation eftersom båda sidorna måste ta hänsyn till stigmas orsaker och verkningar. Den stigmatiserade kan känna sig osäker på hur ”de normala” kommer att identifiera och ta emot honom då han i grund och botten har en känsla av att han inte vet vad ”de normala” tänker om honom och vart han har dem. Den stigmatiserade individen kan känna en ambivalens i relation till sitt eget jag då det i vårt samhälle finns en identitetsstandard som individen inte kan leva upp till.

Vi kommer att använda oss av begreppet stigmatisering för att visa hur omgivningen dömer individer som bryter mot normen. Utifrån begreppet stigmatisering vill vi få en djupare förståelse av hur informanterna påverkas av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar.

3.3 Empowerment

Begreppet empowerment innebär att individer som befinner sig i en maktlös position förskaffar sig kraft, styrka och makt som ger dem verktyg att ta sig ur sin maktlöshet. Empowerment handlar därmed om att de egna resurserna stärks och bidrar till att individerna kan mobilisera sig vilket i sin tur möjliggör motmakt mot de villkor som gör att de befinner sig i en maktlös och svag position. För att åstadkomma en mobilisering handlar det om att få individerna att se sig själva som ett subjekt för att öka sin medvetenhet till att själva styra och ta makten över sina egna liv (Askheim 2007).

Tengqvist (2007) beskriver tre centrala förhållningssätt i ett empowermentinspirerat arbete. Det första är att se alla människor som kapabla om de ges rätt förutsättningar. Det handlar om att människor som ges rätt möjligheter uppmuntras till att ta ansvar och göra saker på egen hand. Det är alltså upp till varje enskild individ om de vill ta till vara på de möjligheter som ges. Det andra förhållningssättet är att fokusera på alla individers lika värde och rättigheter. Här vill man ta tillvara på människors olika bakgrunder och erfarenheter och se dem som en tillgång istället för ett hinder. Det är viktigt att inte dela in människor i grupper som exempelvis vi och dem eller bättre och sämre. Det tredje och sista förhållningssättet är att synliggöra och förändra maktstrukturer så att de uttrycker respekt för människors lika värde och rättigheter. Arbetet handlar om att skapa plattare organisationer för att arbeta bort maktstrukturen, vilket ger alla möjligheten till att vara delaktiga. En viktig del är att ge utrymme åt röster som sällan blir hörda. Poängen är att utforska nya sätt att kunna ge makt till de individer i samhället som tidigare haft en liten tillgång till det.

Att utöka det sociala kapitalet genom att skapa sociala nätverk är ett verktyg för att nå empowerment. Nätverken bidrar med en ökad känsla av tillhörighet, ett stärkt självförtroende hos individerna samt ett ökat förtroende mellan människor (Solheim, 2007). Ett ökat socialt kapital kan bidra till en större tro på sig själv samt ökade möjligheter för att kunna påverka sin livssituation (Øvreid, 2007).

Syftet med att använda oss av begreppet empowerment är att belysa hur ett empowermentinspirerat arbetssätt i skolorna skulle kunna leda till att fler elever får bättre förutsättningar till att klara av sina utbildningar och därmed mer makt över sina egna situationer.

3.4 Sammanfattning

I vår analys kommer vi huvudsakligen att utgå från teorin skolkulturer för att få en djupare förståelse av informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar. Karriärkulturen framstår som den dominerande kulturen i den svenska gymnasieskolan och elever som inte är anpassade efter karriärkulturens ram riskerar att stöta på svårigheter under sin utbildning. Att inte fullfölja sin gymnasieutbildning bryter mot samhällets normer och därför vill vi belysa hur elever som inte lever upp till karriärkulturens krav riskerar att dömas av sin omgivning. Med hjälp av begreppet stigmatisering vill vi öka förståelsen av hur informanterna upplever att de har påverkats av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Då karriärkulturen missgynnar de elever som inte passar in i ramen kan en förändring av skolkulturen vara nödvändig för att fler ska fullfölja sina utbildningar. Genom ett empowermentinspirerat arbetssätt, där skolan anpassar sig efter elevernas förmågor, kan fler elever få verktyg för att klara av sina utbildningar och då gynnar man också kunskapskulturens framväxt. Det bidrar förhoppningsvis till att fler elever fullföljer sina gymnasieutbildningar.

4. Metod

I det här kapitlet ges en beskrivning av vilka metoder vi har använt oss av i vår studie och vi argumenterar för valen av dessa metoder. Dessutom ger vi en kortare redogörelse för hur vi har gått tillväga i arbetsprocessen, hur vi har analyserat vårt material och vilka etiska aspekter man måste förhålla sig till i en vetenskaplig studie. Avslutningsvis reflekterar vi kring hur våra val av metoder har haft inverkan på studien och resultatet.

4.1 Hermeneutisk vetenskapsteori

Utgångspunkten i hermeneutiken är att tolka det upplevda för att skapa en förståelse av informanternas verklighet. En hermeneutisk studie bygger till stor del på forskarens tolkning av empirin med hjälp av förförståelse, alltså den förståelse vi som forskare har med oss sedan tidigare (Lundin, 2008). Det huvudsakliga syftet med vår studie var att få en förståelse av informanternas upplevda orsaker till varför de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar och därför ansåg vi att en hermeneutisk ansats var mest lämplig. I tolkningsprocessen krävs det att

forskaren genom både empati och fantasi kan sätta sig in i informantens kontext för att på så vis kunna skapa förståelse av det upplevda fenomenet. Då informanternas berättelser har varit centrala i vår studie har vi försökt att skapa en förståelse för varje individs unika upplevelse.

Ett huvudtema inom hermeneutiken är att innebörden av en del av ett fenomen endast kan förstås i samband med helheten på samma sätt som helheten enbart kan förstås i relation till de olika delarna. Det här tankesättet kallas för den hermeneutiska cirkeln (Alvesson & Skoldberg, 2008). Genom att börja studera någon del av fenomenet och sedan succesivt beröra helheten och andra delar kan man få en djupare förståelse för både delarna och helheten (Lundin, 2008). Med hjälp av Skollagen och Skolverkets förordningar hade vi en förståelse för hur skolor bör arbeta för att alla elever ska fullfölja sina gymnasieutbildningar. Genom tidigare forskning samt andra studier som gjorts hade vi även en förståelse för vanliga orsaker till att elever inte fullföljer sina utbildningar och vad det kan innebära för individerna. När vi genomfört intervjuerna och tagit del av informanternas berättelser har alla delarna bidragit till en djupare förståelse av fenomenet.

Kvalitativ forskning innebär att man som forskare försöker förstå eller tolka fenomen utifrån den innebörd som människor ger dem (Alvesson & Skoldberg, 2008). Man betraktar kunskap som något socialt konstruerat och fokus ligger på att se hur människor i en viss situation upplever och förstår sin verklighet (Denscombe, 2009). När man valt att genomföra en kvalitativ studie ligger inte mätbarheten i fokus, istället måste forskaren enligt Bryman (2011) ta ställning till frågor som tillförlitlighet, överförbarhet samt pålitlighet. Tillförlitlighet innebär att vi som forskare utför studien utifrån de föreskrifter som finns för att sträva efter trovärdighet i studien. Överförbarhet handlar om att vi som forskare gör tydliga beskrivningar av den kontext som studeras och pålitlighet handlar om att tydligt redogöra för forskningsprocessen för läsaren (Bryman 2011). Vi har i vår studie strävat efter att följa föreskrifterna och när vi presenterat vårt material har vi tydligt beskrivit forskningsprocessen samt redogjort hur vi gått tillväga.

4.2 Förförståelse

När man utför en hermeneutisk studie där analysen till stor del bygger på forskarens tolkning av empirin är det viktigt att reflektera kring hur forskarens förförståelse kan påverka tolkningsprocessen och därmed också präglade analysen (Westlund, 2009). Förförståelsen kan

påverka oss i vår tolkning av materialet och leda till att vi som forskare omedvetet försöker bekräfta vår förförståelse.

När vi började arbetet med uppsatsen hade vi en viss förförståelse om ämnet. Vi kände till att en del av Sveriges skolungdomar hoppar av gymnasiet eller går ut gymnasiet med ofullständiga betyg vilket innebär en avsaknad av högskolebehörighet. Samtidigt var vi medvetna om att de som saknar en gymnasieutbildning har svårare att konkurrera på arbetsmarknaden och därför löper större risk att hamna i arbetslöshet. Efterhand har vi läst olika rapporter och tidigare forskning kring ämnet vilket har utvecklat vår förståelse. Genom olika studier har vi tagit del av vanliga orsaker till att elever väljer att avsluta sina studier i förtid, hur arbetet ser ut för att hjälpa elever att klara av sin utbildning men också vad avsaknaden av en gymnasieutbildning kan innebära för individerna. Vi hade alltså en viss förförståelse av vissa delar vilket hjälpte oss att konstruera vår intervjuguide. Då vår förförståelse var så pass generell anser vi inte att den bör ha påverkat tillförlitligheten i studien eller själva intervjuprocessen i någon större utsträckning. Vi var intresserade av informanternas unika upplevelser av fenomenet och de upplevelserna var vi inte införstådda med sedan tidigare. Genom att ta del av informanternas upplevelser ville vi utveckla vår helhetsförståelse av fenomenet.

4.3 Kvalitativa intervjuer

Då vi ville få en förståelse av informanternas egna upplevelser var det viktigt att de fick utrymme att utveckla sina berättelser så att deras upplevelser och erfarenheter hamnade i fokus. Vi valde därför att använda oss av kvalitativa forskningsintervjuer som enligt Kvale och Brinkmann (2014) ger oss möjligheten att få ta del av nyanserade beskrivningar av olika kvalitativa aspekter av intervjupersonernas livsvärld. Vi genomförde semistrukturerade, personliga intervjuer med åtta personer som alla har erfarenhet av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning. Personliga intervjuer är ett möte mellan informanten och forskaren där de uppfattningar och synpunkter som diskuteras härstammar från en källa. Semistrukturerade intervjuer innebär att man inför intervjuerna har förberett vissa teman som man vill beröra, men att man är väldigt flexibel och låter informanterna styra samtalet. Viktigast av allt är att låta informanterna utveckla sina tankar och svar, vilket gör att deras upplevelser och erfarenheter blir centrala i intervjun (Denscombe, 2009). Om man som forskare styr intervjun med specifikt förberedda frågor riskerar man att empirin blir präglad av forskarens egna kunskaper om området, vilket kan minska tillförlitligheten i studien (Westlund, 2009). Under

våra intervjuer utgick vi från vår intervjuguide som innehöll sex olika teman med underrubriker relevanta för vår frågeställning. Vår frågeställning består av tre frågor som berör vilka orsaker informanterna upplevde låg till grund för att de inte fullföljde sina gymnasiestudier, hur informanterna upplevde att de påverkats av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar samt vilka förändringar/insatser som de upplevde hade kunnat resultera i att de fullföljt sina utbildningar. Teman som berördes under intervjuerna var exempelvis hur deras gymnasietid var, vad som orsakade att de avslutat sina gymnasiestudier i förtid samt hur de påverkats av det beslutet. Till stor del lät vi informanterna samtala fritt men vi försökte under intervjuernas gång beröra våra olika teman. Det gjorde det möjligt för oss att hålla samtalet fokuserat på ämnet samtidigt som informanterna hade möjlighet att lyfta fram det som de ansåg var viktigt.

4.4 Urval

I vårt urval har vi begränsat målgruppen till personer i Halmstad kommun som är relevanta för vår frågeställning, nämligen personer med egna erfarenheter av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning. Vi valde även att fokusera på att komma i kontakt med informanter som var över 18 år då de själva kunde besluta om de ville delta i vår studie. Ett godkännande från målsman behövdes alltså inte, vilket underlättade forskningsprocessen. Vi kontaktade en organisation samt en skola som arbetar med målgruppen, men då de arbetade utifrån sekretess var det omöjligt för dem att ge oss kontaktuppgifter till potentiella informanter. På grund av svårigheterna med att få tag i målgruppen och den förhållandevis korta tid vi hade på oss valde vi att använda oss av ett bekvämlighetsurval. Det innebär att man i sitt urval väljer de första som kommer till hands (Denscombe, 2009). Vi genomförde sammanlagt åtta intervjuer med tre killar och fem tjejer åldrarna 18-25 år. Vi anser att själva urvalsprocessen inte påverkade resultatet av vår uppsats på ett negativt sätt då vårt syfte var att ta del av informanternas upplevelser och erfarenheter. Det hade vi haft möjlighet att göra oavsett vem i målgruppen vi hade intervjuat och därför menar vi att urvalsprocessen inte har påverkat studiens validitet. I kommande stycke beskriver vi mer ingående hur vi har gått tillväga för att få tag i våra informanter.

4.5 Tillvägagångssätt och analysmetod

Vi kontaktade personal på en organisation som arbetar med målgruppen via telefon och ett möte bokades in där vi kort berättade om syftet med uppsatsen. På grund av sekretess fick vi inte några kontaktuppgifter till potentiella informanter. Istället informerade personalen för organisationen sina deltagare om syftet med vår uppsats för att sedan se om det fanns några

som ville ställa upp på intervjuer. Många var intresserade och de ansvariga hjälpte oss att boka in intervjuer med informanterna. Tre intervjuer genomfördes på organisationens kontor men tyvärr blev ett flertal intervjuer inställda då informanterna inte längre ville delta. Vi blev tipsade av personalen att ta kontakt med en skola där elever utan fullständiga gymnasiebetyg har möjlighet att läsa upp sina betyg.

Vi kontaktade ansvarig på skolan via telefon och beskrev syftet med vår uppsats. Vår kontaktperson informerade eleverna om vårt syfte och hjälpte oss att boka in intervjuer med de som var intresserade. I skolans lokaler genomfördes fem intervjuer.

Under samtliga intervjuer utgick vi från vår intervjuguide som innehöll en rad olika teman relevanta för vår frågeställning. När vi konstruerade intervjuguiden lades stor vikt på hermeneutikens utgångspunkt där fokus ligger på att tolka det upplevda hos informanterna för att få en förståelse av deras verklighet. Vår intervjuguide innehöll därför generella diskussionspunkter snarare än specifika frågor. På så sätt fick informanterna större möjlighet att styra intervjuernas innehåll, vilket resulterade i att deras upplevda verklighet blev centrala i samtalen. Intervjuguidens struktur gjorde det möjligt för oss att samla in ett empiriskt material som var relevant för vår studies syfte och frågeställning. Samtalen varade mellan 30-40 minuter och vi valde att spela in intervjuerna för att sedan kunna transkribera dem. Efter transkriberingen förstördes inspelat material för att värna om informanternas anonymitet och integritet. Efter att intervjuerna var genomförda bearbetade och tolkade vi det insamlade materialet samt sorterade in det i olika relevanta teman för vår frågeställning. Det gav oss en möjlighet att kunna urskilja likheter och skillnader i vårt material. Bryman (2011) benämner det som ”öppen kodning”. Det innebär att forskaren bryter ned, granskar, jämför och kategoriserar insamlad data. Inför analysarbetet finns det två grundläggande ansatser som forskaren kan utgå från, induktion samt deduktion. En induktiv ansats, som vi har använt oss av, innebär att forskaren kommer fram till allmänna slutsatser om fenomenet, baserat på ett antal enskilda fall. Det innebär att studiens resultat aldrig kan vara generellt för hela fenomenet eftersom det är möjligt att framtida studier får fram andra resultat (Fejes och Thornberg, 2009). Då vår studie är baserad på åtta informanternas upplevelser så är det deras upplevelser som har genererat teorierna för vår studie då de var lämpliga för att få en fördjupad förståelse av empirin. Vid analysen har vi satt vårt insamlade empiriska material i relation till tidigare forskning och valda teorier för att kunna besvara vår frågeställning. Det har gett oss en större helhetsbild av fenomenet och en möjlighet till att se samband mellan

empiri, tidigare forskning samt teori. De teman vi sorterade materialet i var informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar, hur de upplevde att de påverkats av att inte fullföljt sina gymnasieutbildningar samt vilka insatser/förändringar de upplevde hade kunnat resultera i att de fullföljde sina gymnasieutbildningar. Dessa teman var relevanta för vår frågeställning och resultatet presenteras i resultatkapitlet.

4.6 Etiska aspekter

Enligt Bryman (2011) finns det fyra etiska principer man bör förhålla sig till när man bedriver forskning och syftet med kraven är att skydda informanterna.

Det första kravet är *samtyckeskravet*, det innebär att forskaren ska ha samtycke från informanterna att delta i studien. Är informanterna under 18 år bör samtycke även ges av vårdnadshavare. Det andra kravet är *informationskravet*, forskaren ska informera deltagare i studien om undersökningens syfte, om informanternas roll samt att deltagandet är frivilligt och att de uppgifter som insamlas inte kommer att användas till något annat än den specifika studien. Det tredje kravet är *konfidentialitetskravet* där forskaren ska försäkra informanternas anonymitet och personliga uppgifter ska behandlas så att det är omöjligt för obehöriga att ta del av dem. Det fjärde och sista kravet är *nyttjandekravet* som innebär att uppgifter som samlas in endast får användas för forskningens syfte.

Samtliga av informanterna som deltagit i vår studie var över 18 år vilket innebär att vi endast behövde deras samtycke. Innan vi påbörjade intervjuerna fick informanterna skriftligt ta del av vårt syfte och vilken roll de har i studien, för att sedan ta ställning till om de ville delta. Vi informerade även om att de kommer vara anonyma, att intervjuerna är på deras villkor och att de kan välja att inte svara på någon fråga om de känner sig obekväma. Samtliga informanter fick möjlighet att ta ställning till om de ville att samtalet skulle spelas in vilket alla godkände. Efter transkriberingen av materialet raderades inspelningarna och i vår uppsats användes fingerade namn. Det gjorde vi för att försäkra informanternas anonymitet samt att uppgifterna som samlats in endast användes för vår studies syfte. Vi undvek även att använda oss av detaljerade beskrivningar som kan koppla materialet till någon enskild individ. På det sättet har vi respekterat de fyra etiska principerna.

Under intervjuerna ville vi visa respekt och omsorg gentemot informanterna genom att vara lyhörda för deras berättelser och känslor då det enligt Öberg (2011) kan leda till att

informanterna kan öppna sig och därmed vilja dela med sig av sina upplevelser. Vi genomförde därför intervjuerna i organisationens och skolans lokaler för att informanterna skulle känna sig trygga då de befann sig i en bekant miljö. Genom att låta informanterna styra samtalet och ställa relevanta följdfrågor till det de berättade ville vi visa att det var deras upplevelser och erfarenheter som var centrala i intervjuerna.

4.7 Metodreflektion

Vi valde att genomföra en kvalitativ studie för att göra det möjligt att besvara vår frågeställning. Då vi ville ta del av informanternas upplevda verklighet var kvalitativa intervjuer ett rimligt sätt att samla in materialet på, eftersom det ger informanterna möjlighet att öppna sig och beskriva sina erfarenheter (Kvale och Brinkmann, 2014). Vi är medvetna om att vi pratat med en liten del av populationen och att vi därmed inte kan generalisera materialet till alla elever som inte har fullföljt sina gymnasieutbildningar. Dock var det inte syftet med studien och därför anser vi att det inte påverkat slutresultatet och validiteten då det enligt Bryman (2011) inte är mätbarheten som ligger i fokus i en kvalitativ studie. Bryman (2011) menar att man som forskare istället ska ta ställning till frågor som trovärdighet, överförbarhet samt pålitlighet. För att undvika att informanternas berättelser påverkades av vår förståelse försökte vi att lägga oss i så lite som möjligt under intervjuerna. Detta för att inte prägla intervjuerna med våra kunskaper samt för att inte påverka tillförlitligheten i studien (Westlund, 2009). I stället för att ställa specifika frågor använde vi oss av semistrukturerade intervjuer. Bryman (2011) menar att när empirin mäter det som den är syftad att mäta stärks validiteten i studien. Vi bad informanterna att berätta fritt om sina upplevelser av vissa teman som exempelvis hur deras gymnasietid var, vad som orsakade att de avslutat sina gymnasiestudier i förväg samt hur de påverkats av det beslutet. Under varje intervju ställdes följdfrågor på det som informanterna berättade för att få en bredare bild av deras upplevelser. Dessa teman var relevanta för att besvara vår frågeställning och då informanterna fick tala fritt om sina erfarenheter fick vi en djupare förståelse av deras upplevelser, vilket var syftet med vår studie.

Anledningen till att vi valde att genomföra semistrukturerade intervjuer var att informanterna skulle få möjlighet att själva styra samtalet och lyfta fram ämnen som var centrala i deras berättelse. Det fungerade bra i de flesta intervjuerna men i ett fall var informanten relativt tystlåten och det blev inget naturligt samtal vilket innebar att vi fick styra intervjun med frågor. I slutändan genererade även den intervjun ett givande material trots att våra frågor

styrde intervjun. Det kan dock innebära att vissa delar av informantens erfarenheter inte kom fram. Vi tror att anledningen till att det inte blev något naturligt samtal dels kan vara att informanten kände sig hämmad av att det var en konstlad situation samt att samtalet spelades in. Flera av informanterna fortsatte att prata och öppnade upp sig ännu mer när vi avslutat inspelningarna vilket tyder på att de inte var bekväma i rollen som informanter.

5. Resultat

I det här kapitlet presenteras vårt insamlade empiriska material. För att göra det tydligt har vi valt att dela upp resultatet i tre olika teman, som vi menar är relevanta för att kunna besvara vår frågeställning och uppfylla vårt syfte. Först presenteras informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar. Därefter beskrivs hur informanterna upplevde att de påverkats av att inte ha en gymnasieutbildning. Sedan lyfter vi fram olika förslag på insatser och förändringar som informanterna upplevde hade kunnat bidra till att de fullföljde sina gymnasieutbildningar. Avslutningsvis presenteras en kortare sammanfattning av resultatdelen.

5.1 Informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar

Under våra intervjuer berättade informanterna om vad som enligt dem var orsakerna till att de inte fullföljt sina gymnasieutbildningar. I samtliga fall fanns det ingen enskild specifik orsak utan det fanns flera olika faktorer som låg till grund för att de inte fullföljt sina utbildningar. Efter att ha bearbetat informanternas berättelser kunde vi kategorisera de upplevda orsakerna och de presenteras nedan.

5.1.1 Skolmiljön och utbildningens upplägg

Flertalet informanter upplevde att skolmiljön var en bidragande faktor till att de inte fullföljde sina utbildningar. Hög ljudvolym, för stora klasser och att det var allmänt stökigt i skolan var återkommande teman relaterade till skolmiljön. Särskilt de informanter som hade någon form av diagnos påpekade hur skolmiljön innebar stora svårigheter att koncentrera sig på skolarbetet. En informant med diagnosen ADD förklarade:

När det är så stora klasser så lär jag mig ingenting. Jag kan inte koncentrera mig över huvudtaget och jag blir jättetrött.

Informant 6

En annan informant berättade hur de äldre eleverna på skolan hade utsatt honom för mobbning och kränkande behandling och hur det hade påverkat hans val att hoppa av skolan.

Han anser att de elever som utsätter andra för mobbning borde bestraffas istället för att den utsatta eleven ska behöva flytta.

Fyra informanter förklarade hur utbildningens struktur och upplägg inte passade in i deras sätt att lära sig saker. De syftade bland annat till hur de på gymnasiet var tvungna att ta mer eget ansvar för att olika uppgifter gjordes i tid och att de hade läst rätt böcker inför lektionerna. Från högstadietiden var de vana vid att lärare gav tydliga instruktioner om vad som skulle göras varje vecka, vilket var något de saknade på gymnasiet.

En informant berättade att hon hade valt ett gymnasieprogram där de arbetade i block, vilket innebär att man fokuserar på en skoluppgift i taget, eftersom hon ansåg att det arbetssättet skulle passa henne bättre. Efter ett läsår slutade de att arbeta i block för att istället arbeta som ”vanligt”, med flera olika ämnen och skoluppgifter parallellt med varandra. Informanten menade att det arbetssättet inte passade henne alls och att det därför blev svårare att klara av utbildningen.

En annan informant diskuterade hur det svenska skolsystemet utgår från att alla personer kan lära sig på samma sätt, men han menade att alla inte passar in i det systemet och därför riskerar vissa att få sämre resultat.

Alltså, du ska plugga, du vet så här vanligt svenskt system, alltså att man gör, man läser, kom ihåg, gå dit, gör provet.

Informant 5

Två informanter upplevde att de aldrig tyckt att skolans undervisning varit särskilt svår. De menade att lärarna måste kunna hitta en bra nivå på utbildningen så att alla elever får möjlighet att utveckla sin kunskap. En informant beskrev problematiken med utbildningens nivå på följande sätt:

Ända sen jag var liten så har jag haft jättelätt för skolan. ... Jag har inte svårt att lära mig, så det blir tråkigt för det blir aldrig någon utmaning i det.

Informant 1

5.1.2 Personliga svårigheter

Fem av informanterna berättade att de hade någon form av neuropsykiatrisk diagnos (Dyslexi, ADD eller ADHD) som de upplevde har haft en negativ inverkan under deras gymnasietid.

Ingen beskrev diagnosen i sig som orsaken till att de inte fullföljt sin utbildning, men samtliga förklarade hur effekterna av deras diagnos påverkade många olika situationer i skolan. Att ha svårt att koncentrera sig eller att ha problem med att läsa och skriva är exempel på svårigheter en diagnos kan innebära. En informant som spenderade sin gymnasietid på en internatskola upplevde vissa svårigheter. Han berättade:

Jag gjorde inga läxor eftersom jag inte kunde koncentrera mig. Det var alldeles för högljutt på internatet.

Informant 3

Att gå ut högstadiet och börja på en ny gymnasieskola innebär att man dagligen träffar många nya människor. Ett par informanter förklarade hur jobbigt de upplevde att det var att börja på en ny skola där de inte kände så många av varken eleverna eller personalen. En informant upplevde att det var särskilt jobbigt då hon hade svårt att interagera med andra människor. Hon förklarade:

Jag har ju social fobi också. Det var typ tusen elever på gymnasiet och det funkade inte för mig.

Informant 4

Hälften av informanterna berättade att de någon gång under sin gymnasietid mått psykiskt dåligt eller varit deprimerade och hur de under den perioden inte orkade fokusera på skolarbetet. De förklarade att det är väldigt svårt när man mår psykiskt dåligt att motivera sig själv att gå till skolan eller att ens göra skolarbete hemifrån, vilket resulterar i att man hamnar efter i studierna.

Flera informanter beskriver hur de har haft dåliga relationer till vissa lärare och hur det påverkade skolresultaten. Informanternas motivation var lägre och den ogiltiga frånvaron var betydligt högre på de lektionerna där de inte hade en bra relation till läraren, vilket ledde till att de missade mycket undervisning och halkade efter i de ämnena. En informant berättade:

Så om lärarna inte gillade mig så gillade inte jag dem. ... Och de ämnena gick det dåligt i, alltså där jag inte gillade läraren.

Informant 5

5.1.3 Bristande stöd

De flesta av informanterna upplevde att de inte fick tillräckligt med stöd från skolans personal. Främst saknade de stöd gällande skolarbetet. Att kunna få hjälp med läxor, att kunna

få något förklarat för sig i en privat konversation med läraren eller att kunna ställa frågor till läraren om sådant de inte förstod är exempel på några saker informanterna upplevde att de saknade. Informanterna upplevde att det varken fanns tid eller resurser till den typen av stöd.

Bland de informanter som hade en diagnos var behovet av extra stöd större. En informant med dyslexi och ADHD förklarade att det i princip var omöjligt för honom att göra skolarbete i skolan då han dels hade väldigt svårt att koncentrera sig och dessutom hade svårt för att läsa, vilket gjorde det besvärligt att klara av uppgifterna. Han berättade att lärarna hade sagt till honom att på gymnasiet har eleverna eget ansvar för att göra sina skoluppgifter och att det därför inte erbjuds något särskild hjälp. Informanten tyckte att det var lite märkligt eftersom alla elever inte har samma förutsättningar att klara av skolarbetet. En annan informant med diagnosen ADD berättade att det under första året på gymnasiet fanns en specialpedagog på skolan. Specialpedagogens uppgift var att hjälpa de elever som behövde extra stöd, men under andra året hade skolan inte tillräckligt med ekonomiska resurser för att behålla specialpedagogen. Informanten tror att hennes resultat i skolan hade blivit bättre om det hade funnits en tillgänglig specialpedagog även under andra läsåret.

Flera av informanterna upplevde att skolpersonalen saknade förståelse för deras diagnoser, vad diagnoserna innebär och hur skolarbetet bör anpassas efter diagnoserna. En informant beskrev hur hon och hennes läkare hade haft ett möte med skolans rektor och studie- och yrkesvägledare. Under mötet förklarade läkaren vad informantens diagnos innebär och hur skolarbetet bör läggas upp för henne på bästa sätt. Informanten beskrev hur rektorn under mötet verkade väldigt förstående, men att det inte skedde någon förändring senare i praktiken. Istället upplevde hon att skolan försökte göra sig av med henne, även om hon inte tror att det var medvetet. Studie- och yrkesvägledaren uppmanade informanten att byta till en annan skola för att prova något nytt, trots att både informanten och läkaren hade förklarat att det var bäst att försöka undvika stora förändringar. Hon berättade:

Jag vill inte säga att det inte fanns ett engagemang, men jag kände inte riktigt att de lyssnade. De förstod inte.

Informant 6

En annan informant berättade hur lärarna anklagade honom för att använda sin ADHD-diagnos som ursäkt för att inte behöva vara uppmärksam på lektionerna och att hans depression var en annan ursäkt för att kunna skolka från lektioner. Han menade att handikapp

som inte är fysiskt synliga är svårare att acceptera och förstå samt att neuropsykiatriska diagnoser därför kan vara mer problematiska att hantera än andra handikapp. Han berättade:

Då säger de att jag inte lyssnar på dem för att jävlas, men jag kan inte hjälpa det. ... Om jag säger att jag har ett handikapp, då säger de ”men det syns ju inte på dig”... Så de fattar inte riktigt hur min kropp fungerar.

Informant 3

Utöver bristande stöd från skolpersonalen så var det flera informanter som uppmärksammade hur oengagerade lärare kan spela en stor roll för elevernas prestationer. Både lärare som är oengagerade inför ämnet de undervisar i och lärare som är oengagerade i vissa elever pekas ut som stora orsaker till att informanterna inte varit lika intresserade av vissa skolämnen. Ett par informanter beskrev det på följande sätt:

Lärarna ska vara där för att peppa och köra på framåt. Och är det en tråkig uppgift så ska de göra den lite roligare, men gör de inte det så blir det inte lika lätt.

Informant 8

Det är typ som att man har en tränare i någon sport. Kanske att de fokuserar mer på dem som de tycker är bra och de ... brydde sig mindre om mig kanske. Och det blev så att jag brydde mig mindre om skolan och de ämnena som det gick sämre i.

Informant 5

5.1.4 Övriga orsaker

Ett par informanter berättade att de hade valt fel gymnasieprogram och därför hade valt att hoppa av för att prova på något annat. Två andra informanter förklarade hur skolarbetet blev lidande då de prioriterade andra saker, som fritidsintressen och arbete, vilket bidrog till att de inte fullföljde sina studier.

5.2 Hur det har påverkat informanterna att inte fullfölja sina gymnasieutbildningar

Samtliga informanter berättade hur de på ett eller annat sätt har påverkats av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Även om alla har påverkats på olika sätt så var det många återkommande teman. I följande stycken presenteras informanternas upplevelser om hur de har påverkats.

5.2.1 Omgivningen dömer en

När vi pratat med samtliga informanter har de berättat om hur de påverkats av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Fem informanter upplevde att omgivningen dömer en och

ser en som en misslyckad person som inte kommit någonstans i livet. En informant berättade att han påverkas av vad andra tycker, främst som arbetsökande då allting handlar om vad man har för betyg istället för vem man är som person. En annan informant reflekterade över hur han själv hade reagerat om han varit åskådare i en liknande situation och konstaterade att han förmodligen också hade tyckt det var konstigt och onormalt om någon inte hade fullföljt sin gymnasieutbildning. En informant berättade om omgivningens reaktioner på följande sätt:

Jag vet inte hur jag ska säga det med rätt ord men det var ju lite uppseendeväckande att inte gå gymnasiet och då kände jag att det fanns, vad ska man säga, en förväntan eller krav på att förklara sig, för man måste ju gå gymnasiet. Om du inte går gymnasiet så måste du ha en väldigt bra anledning att inte göra det, annars är du liksom en latmask. ...

Informant 6

Några informanter pratade även om hur de ser ner på sig själva på grund av att de inte fullföljt sin gymnasieutbildning. Två informanter berättade:

Ja, det var det att, alltså det kändes helt ärligt, under en period så var det jävligt deppigt för jag trodde inte att jag hade någon framtid.

Informant 5

Så att på det sättet var det ju väldigt negativt och jag kände mig väldigt, vad ska man säga, oönskad på ett sätt.

Informant 6

En informant berättade att hans familj var besviken på honom och att föräldrarna skämdes över att deras son inte hade någon utbildning. En annan informant förklarade hur hennes familj och andra i hennes omgivning var besvikna över hur skolan hanterat situationen. De var upprörda över hur skolsystemet inte kunde ge henne det stöd hon behövde. Hon berättade:

Men det jag kommer ihåg var ju liksom att det var många som blev upprörda, alltså att de blev ledsna på skolan så att säga, att det kunde bli så här och att det var synd om mig.

Informant 6

Fyra informanter uttryckte även att de känner en skam över att inte ha någon gymnasieutbildning då det bryter mot samhällsnormen. En av dem menade även att han känner ånger över att ha avslutat sina studier i förväg även om han anser att det inte fanns några alternativ.

5.2.2 Social isolering

Hälften av informanterna berättade hur de påverkades av att vara hemma istället för att gå i skolan. De menade att det har lett till en avsaknad av rutiner, lathet och bristande motivation i allmänhet, vilket i sin tur har resulterat i att det sociala umgänget minskat. En informant berättade att han har svårt för att träffa gamla vänner och klasskompisar då han känner en skam som påverkat det sociala livet. En annan informant berättade om liknande omständigheter:

Men det var ju också att jag tappade väldigt mycket sociala sammanhang för jag orkade inte med så mycket så då var det ju framförallt att man inte träffade så mycket människor. Så på det sättet blev jag ju väldigt isolerad.

Informant 6

5.2.3 Hamnat efter i livet

Sex informanter upplevde att de på något sätt ”hamnat efter i livet” av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Det handlade om att de måste läsa upp sina betyg i efterhand, att ekonomin är sämre än för jämgamla, att de fått ta jobb som både sliter på en fysiskt och psykiskt samt att fritidsintressen fått läggas på hyllan då tiden och motivationen inte längre finns. En informant berättade:

Jag borde varit färdigutbildad, i alla fall med en av de utbildningar som jag vill gå och kanske till och med påbörjat nästa utbildning. Och istället sitter jag här och är inte ens färdig med gymnasiet än. Så, ja det har påverkat mig. Sen blir det ju mycket ekonomiskt också som påverkar.

Informant 8

Vi frågade även informanterna om hur de ser på framtiden och samtliga hade stora planer och drömmar. Fem av informanterna började med att konstatera att de först och främst ville läsa upp sina gymnasiebetyg. Sex informanter berättade att de ville läsa vidare på högskola. När det kom till framtida yrkesdrömmar hade samtliga höga och flera mål. Det handlade om förskolelärare, sportjournalist, trädgårdsmästare, polis, psykolog, socionom, socialpedagog, musikartist, läkare, inredningsdesigner, hud- och spaterapeut, att doktorera inom biologi, att arbeta inom politik samt att arbeta med teater. Två av informanterna hade även drömmar om att resa och/eller flytta utomlands.

5.3 Hur skolan kan förbättras

Under våra intervjuer diskuterade informanterna olika insatser eller förändringar i skolan som de upplevde hade kunnat bidra till att de fullföljde sina gymnasieutbildningar. I följande stycken presenteras de åsikter som informanterna framförde.

5.3.1 Individanpassa skolan

Tre informanter upplevde att det svenska skolsystemet bygger på att eleverna ska anpassa sig efter utbildningen istället för att skolan ska anpassa sig efter eleverna, vilket de är kritiska till. De menade att alla elever har olika styrkor och svagheter, vilket gör att förutsättningarna för att klara av olika uppgifter skiljer sig från varje enskild individ. En informant ifrågasatte att skolbetygen i många ämnen till stor del baseras på resultaten av olika skriftliga prov. Han ansåg att det borde finnas andra alternativ att visa sin kunskap på för de som har svårt att lära sig på det sättet. En annan informant berättade hur elever som exempelvis har lätt för att visa framfötterna och att prata inför klassen har större möjligheter att få bra betyg i engelska. En elev som är tystlåten och blyg kan vara extremt duktig på engelska, utan att få samma möjlighet att visa det för läraren. Han sammanfattade det så här:

Som jag tänker, vissa fiskar de kan inte vara på land. Fåglar kan inte simma, det är ju så. Så de borde anpassa utbildningar lite efter eleverna istället för tvärtom.

Informant 5

Informanterna påpekade även att möjligheterna till stöd borde vara mer anpassat utifrån varje individ så att alla får goda möjligheter att klara av sin utbildning. Två informanter resonerade på följande vis:

Man måste se till varje individs specifika behov för att kunna uppnå någonting och då gäller det att man lyssnar. Kanske kan man sätta in någon speciell hjälp eller vad som helst, bara för att kunna tillgodose behoven som de har.

Informant 8

Alla är inte likadana. Vissa kräver mer tid men det betyder inte att de är sämre, att de inte fattar.

Informant 5

5.3.2 Mindre klasser och mer stöd

Sex informanter ansåg att klasserna borde vara mindre på gymnasiet. De ansåg att det förmodligen skulle innebära en lugnare skolmiljö, en bättre gemenskap och relation mellan

elever och lärare och dessutom att möjligheterna till att få stöd från läraren under lektionstid skulle öka, vilket är något många informanter önskade under deras tid i gymnasiet. En informant berättade hur hon önskade mer stöd i vissa situationer under sin tid på gymnasiet:

Det är klart man saknade att liksom våga räkka upp handen eller kunna räkka upp handen och få hjälp. Eller att kunna gå ut och prata med läraren om det var något man inte fattade.

Informant 7

Bland informanterna som hade någon form av diagnos fanns en gemensam uppfattning om att skolorna borde ha bättre förståelse för elevers diagnoser, att de borde lyssna på vad eleverna har att säga om sin situation och också erbjuda extra stöd till de elever som behöver det. Två informanter berättade:

Det blev mycket såhär, att de pratade över mitt huvud.

Informant 6

Jag önskar att skolan skulle lyssna på mig när jag pratar om vad jag behöver och vad jag har svårt med. Det gjorde de aldrig.

Informant 3

Samtidigt menade informanterna att det är svårt för skolorna att kunna erbjuda alla elever den hjälp de behöver då det är en fråga om vilka ekonomiska resurser som finns tillgängliga för skolan. De var alla överens om att skolor borde få mer resurser så att det blir möjligt att anställa mer personal och därmed kunna erbjuda eleverna ett större stöd. Två informanter resonerade om bristande personal på följande sätt:

Jag har fått höra från andra med ADHD att det hjälpte dem väldigt mycket när de fick gå till en specialpedagog. Så jag tycker det är synd att jag inte fick testa det.

Informant 6

Om man vill ha hjälp med något så kan inte lärarna för de har ju många andra klasser och elever att ta hand om. Så det går inte.

Informant 4

5.3.3 Engagerad skolpersonal

Fyra informanter påpekade att det krävs engagerade lärare för att eleverna ska bli motiverade att göra bra ifrån sig. De upplevde att vissa lärare enbart var på sitt arbete för att tjäna sin lön och helt saknade intresse för sina ämnen och om eleverna lärde sig någonting, vilket

resulterade i att eleverna tappade intresse för det specifika ämnet. En informant delade med sig av sin uppfattning av hur en bra lärare bör vara:

För att undvika att folk hoppar av gymnasiet tror jag det krävs mer peppande lärare. Lärare som visar att de vill vara där. Lärare som är kreativa. Lärare som gör det en lärare ska göra, istället för att dela ut en uppgift och mer eller mindre ”Så, lös det”.

Informant 8

En informant menade att skolpersonalen borde engagera sig mer istället för att ”stöta bort” elever som har problem med skolan. Han poängterade att en gymnasieutbildning kan vara av stor betydelse för elevens framtid och att skolpersonalen därför borde vara mer mån om den enskilda elevens situation. Han berättade:

Jag fattar att det är skitjobbigt för lärarna att lägga ner en massa extra tid, de vill ju bara hålla i sin klass och bli klara men det handlar om en persons liv.

Informant 5

5.4 Resultatsammanfattning

I de flesta fallen fanns det inte en specifik orsak till att informanterna inte fullföljt sina gymnasieutbildningar, utan det berodde på många olika saker. De vanligaste orsakerna som nämndes var att klasserna i skolan var för stora, vilket ledde till en stökig skolmiljö och att möjligheterna till att få stöd under lektionstid var små. Många av informanterna hade någon form av neuropsykiatrisk diagnos som i samband med den stökiga skolmiljön utgjorde ett problem med att koncentrera sig och att hänga med i skolarbete. Att då inte ha möjlighet till tillräckligt stöd från lärare eller specialanpassat stöd från annan skolpersonal uppfattades som en stor orsakande faktor till att man inte fullföljde sin gymnasieutbildning.

Samtliga informanter diskuterade hur de på olika sätt har påverkats av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Många upplevde att personer i deras omgivning dömer och ser ner på dem eftersom det är ”konstigt” och ”onormalt” att inte ha gått färdigt gymnasiet. Dessutom var det flera som själva upplevde att de låg efter i livet då andra jämnåriga hade kommit längre i studie- eller arbetslivet. En vanlig uppfattning var att de till följd av att inte längre gå i skolan hade tappat en stor del av sitt sociala umgänge. Ett par informanter menade att de kände sig socialt isolerade.

När det handlade om förslag på förändringar/insatser som hade kunnat resultera i att informanterna hade fullföljt sina gymnasiestudier kopplades svaren i stor utsträckning till de

brister som orsakat att de själva inte fullföljde sin skolgång. Många ville att skolan ska individanpassa sin utbildning mer så att elever med olika behov får liknande förutsättningar att klara sin utbildning. Det efterfrågades mindre klasser och mer stöd till varje enskild elev och för att kunna förverkliga det ville informanterna att skolan ska vara mer lyhörd inför elevernas åsikter och synpunkter.

6. Analys

Med utgångspunkt i valda teorier och begrepp samt den tidigare forskningen har vi analyserat vårt empiriska material för att besvara våra tre frågeställningar:

- Vilka orsaker upplever informanterna låg till grund för att de inte fullföljde sina gymnasiestudier?
  - Hur upplever informanterna att de har påverkats av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning?
  - Vilka förändringar/insatser upplever informanterna hade kunnat resultera i att de fullföljde sina gymnasieutbildningar?

I det här kapitlet presenteras vår analys i tre olika delar. Den första delen fokuserar på informanternas upplevda orsaker till att de inte fullföljde sina gymnasieutbildningar och hur det kan förstås utifrån teorin skolkulturer. Den andra delen kretsar kring hur informanterna upplever att de har påverkats av att inte ha fullföljt sina utbildningar och hur ett brott mot samhällsnormen kan leda till stigmatisering. Sedan följer den tredje delen som handlar om förändringar/insatser som informanterna upplever hade kunnat resultera i att de fullföljde sina utbildningar och hur empowerment kan ses som ett lämpligt tillvägagångssätt.

6.1 Orsaker att informanterna inte fullföljde sina gymnasiestudier

Andersson, Bennich-Björkman, Johansson & Persson (2003) menar att det inom det svenska skolväsendet existerar en viss skolkultur som indirekt styr hur skolorna och utbildningarna ser ut. Kultur är något som människor har skapat och det innefattar bland annat regler och normer. Genom kulturen har man möjlighet att få elever att agera på ett visst sätt vilket medför ordning. Karriärkulturen är en av de olika typer av skolkulturer som Andersson et. al. (2003) beskriver. Inom karriärkulturen ska skolan maximera möjligheterna för eleverna att få goda skolresultat och bra betyg, men elever som är annorlunda eller som inte presterar bra passar inte in i karriärkulturens ram och riskerar därmed att missgynnas i skolan.

Fyra av våra informanter upplevde att den svenska skolan gärna vill forma alla elever till en homogen grupp, som blir enklare att kontrollera. De menade att det i det svenska skolsystemet existerar en viss "skolram" som eleverna måste passa in i. Den upplevda skolramen innefattar bland annat hur man ska bete sig i förhållande till sina skolkamrater och lärare, men också på vilket sätt man ska ta till sig kunskap och hur man ska bedömas. Vi tolkar informanternas beskrivning av en skolram som en beskrivning av den rådande skolkulturen. Flera informanter med någon form av diagnos resonerade kring hur den höga ljudnivån och den stökiga omgivningen i klassrummet innebar att det var svårt att koncentrera sig på lektionerna. Även om den stökiga miljön resulterade i problem för flera informanter så ansågs det ändå som något accepterat. De menade att det hör till att det är högljutt och stökigt när ett gäng ungdomar samlas i en skola eller i ett klassrum. Att informanterna ser den stökiga skolmiljön som ett problem men ändå accepterar att det är på det viset tyder på hur starkt skolkulturen influerar eleverna.

Flera informanter upplevde att gymnasieskolan till stor del handlar om att eleverna ska få bra betyg som sedan ligger till grund för den framtida karriären och att alla därför borde få samma förutsättningar för att prestera bra. Informanterna beskrev hur de, på grund av olika anledningar, haft svårt att klara av skolan. Hälften av informanterna beskrev hur övergången till gymnasiet var svår eftersom de inte var vana vid hur utbildningen var upplagd och strukturerad. Att behöva ta stort eget ansvar eller att lärarna inte längre gav lika tydliga instruktioner som på högstadiet är ett par exempel på saker som informanterna upplevde som problematiska. De flesta av informanterna upplevde att skolan borde bli bättre på att individanpassa sina utbildningar så att alla elever har samma möjligheter att klara av skolgången oavsett vilka förutsättningar de har. De menade att elever som behöver mer stöd borde ha möjlighet att få det och att skolorna borde lyssna mer till den enskilda eleven för att på så sätt kunna tillgodose just den elevens behov. Andersson et. al. (2003) beskriver hur elever som inte presterar bra eller passar in i karriärkulturens ram riskerar att missgynnas i skolan. Informanterna beskrev hur de hade problem med skolarbetet och de upplevde att det berodde på att de var annorlunda samt för att de inte passade in i skolans ram. Många informanter efterfrågade extra stöd i skolan men de upplevde att stödet uteblev och att det var en bidragande orsak till att de inte klarade av att fullfölja sina gymnasieutbildningar. Informanternas upplevelser av deras tid på gymnasiet tyder på att karriärkulturen dominerar i deras respektive skola och att elever som inte passar in i karriärkulturen ram inte ges samma möjligheter till att lyckas.

Andersson et. al. (2003) beskriver en annan typ av skolkultur som de kallar kunskapskulturen. Inom kunskapskulturen ligger fokus på att eleverna ska få en utökad kunskap snarare än att sträva efter bra betyg. För att ge eleverna verktyg till kunskapen menar man att det krävs en pedagogisk modernisering där eleverna får större inflytande och valfrihet över organiseringen av deras utbildningar. Istället för att forma alla elever efter en viss ram ska alla få lov att vara som de är. Trots att många av våra informanter i framtiden vill studera vidare på högskola och därför till viss del försökt anpassa sig till karriärkulturens ram så var de kritiska till hur den rådande skolkulturen missgynnade vissa elever. Det fanns en gemensam förhoppning om en förändring i skolkulturen så att eleverna skulle få mer inflytande över sin situation. De ville att skolan ska anpassa sig efter elevernas olika förutsättningar istället för att eleverna ska försöka anpassa sig efter skolans ramar för att på så sätt förhindra att elever inte fullföljer sina gymnasieutbildningar. Liknande åsikter framförs i dokumentet *"Motverka studieavbrott"* av SKL (Sveriges Kommuner och Landsting, 2012). De menar att samarbete mellan skolans olika parter och att eleverna får större delaktighet bidrar till en högre kvalitet i utbildningar, samtidigt som de poängterar att skolorna måste ha förmåga att upptäcka och tillgodose elevers olika behov. Både våra informanter och SKL antyder att kunskapskulturen är något man borde sträva efter.

I artikeln *"Youths' Perspectives on the Reasons Underlying School Truancy and Opportunities to Improve School Attendance"* (DeFosset et. al., 2016) presenteras orsakerna till att elever i Los Angeles har hög ogiltig frånvaro. Ungdomarna i studien var kritiska till att klasserna var så stora eftersom det ledde till stökiga klassrum, att läraren inte hann hjälpa eleverna enskilt samt att man som elev inte fick tillräckligt mycket uppmärksamhet. Trots att vår studie fokuserar på elever från Sverige som inte har fullföljt sina gymnasieutbildningar så framförde våra informanter liknande upplevelser som ungdomarna från Los Angeles. Det innebär inte att vårt resultat är generaliserbart, men det stärker bilden av att stökiga klassrum och bristande stöd är starka orsaker till att vissa elever har svårt att klara av sina utbildningar.

6.2 Hur informanterna har påverkats av att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning

Som vi nämnt tidigare framträder karriärkulturen som den dominerande skolkulturen. Att leverera goda skolresultat och få bra betyg verkar nästan vara det enda syftet med att gå en gymnasieutbildning. Normen är att man ska fullfölja gymnasiet för att sedan börja studera på högskola eller börja arbeta. Gör man inte det avviker man från det normala och då finns risken att samhället reagerar. Att omgivningen dömer en och tillskriver en diskriminerande

egenskaper för att man avviker från samhällets förväntningar och normer är något som Goffman (2011) benämner som stigmatisering. Folk ser avvikelsen från normerna som ett tecken på viljesvaghet hos den stigmatiserade individen.

Att inte ha fullföljt sin gymnasieutbildning är uppseendeväckande eftersom det bryter mot samhällsnormen. Flera informanter upplevde att folk i deras omgivning dömer dem utifrån deras avsaknad av en gymnasieutbildning. De upplevde att det ständigt fanns en förväntan eller ett krav på att förklara sin situation men de menar samtidigt att de inte orkade förklara för alla människor de träffade. Många informanter berättade att de upplevde att personer som inte känner till deras bakgrund uppfattar dem som misslyckade eller lata, samtidigt som de flesta som känner till orsakerna har förståelse för varför de inte fullföljt sina utbildningar. Att folk stigmatiserar någon för att de bryter mot normen utan att känna till omständigheterna tyder på hur dömande personer är och hur lite det krävs för att tillskriva någon ett stigma. Hade fler personer reflekterat kring vad som kan ligga till grund för normavvikelsen tror vi att problematiken med stigmatisering inte hade varit så utbredd.

Goffman (2011) menar att stigmatiserade individer ofta känner motstridiga känslor gentemot sig själva. Även om man själv ser sig som "normal" finns en känsla av att man inte lever upp till samhällets identitetsstandard. Tre informanter reflekterade över sin egen situation och konstaterade att de emellanåt upplevt sig själva som misslyckade och att de inte trodde att de hade någon framtid. En informant berättade att han förmodligen också hade tyckt att det var konstigt och onormalt om han var en åskådare och någon i hans omgivning inte fullföljde sin gymnasieutbildning. Trots att informanterna upplevde att deras avsaknad av gymnasieutbildning till stor del berodde på faktorer som de inte kunde påverka såg de ned på sig själva. Att se ner på sig själv på grund av något som man inte har makt att påverka visar hur stark kopplingen är mellan att bryta samhällets normer och stigmatisering.

Att inte fullfölja sin gymnasieutbildning har visat sig sätta spår hos informanterna. Tidigare forskning visar att personer som saknar en gymnasieutbildning löper större risk att hamna i arbetslöshet (Brekke, 2014). Detta är något som Arbetsförmedlingen (2014) bekräftar och de menar att arbetsgivarnas krav på utbildning har ökat och att personer utan gymnasieutbildning riskerar att vara arbetslösa under en längre tid. Goffman (2011) menar att omgivningen endast ser till den stigmatiserade egenskapen hos individer och väljer att bortse från andra accepterade egenskaper. En informant beskrev hur han upplevde att han under arbetsintervjuer blev ifrågasatt och därmed hade svårt att få jobb då han saknar fullständiga

gymnasiebetyg. Han förklarade att det handlade om olika jobb där han upplevde att man egentligen inte hade någon större nytta av sådant man lärt sig i skolan, som exempelvis lagerarbete. Han upplevde att det är orimligt att arbetsgivare dömer personer utifrån ett betyg i stället för att se till andra bra egenskaper hos individen. Att inte kunna få jobb på grund av avsaknaden av en gymnasieutbildning är ännu ett exempel på hur våra informanter upplevt stigmatisering och det styrker Goffmans (2011) argument om att omgivningen endast bryr sig om den stigmatiserade egenskapen hos en person och bortser från andra egenskaper som är accepterade och uppskattade av samhället.

Som vi tidigare diskuterat råder det en karriärkultur i skolan där normen är att eleverna ska leverera goda studieresultat och där individer som inte passar in i ramen inte ges samma möjligheter till att klara av sin utbildning. Fem av våra informanter hade någon form av neuropsykiatrisk diagnos och de upplevde att diagnosen på olika sätt påverkade deras gymnasietid. Det kunde handla om koncentrationssvårigheter eller problem med att läsa och skriva. Fyra informanter berättade också att de någon gång under gymnasietiden mått psykiskt dåligt eller varit deprimerade och att de under den perioden inte orkade fokusera på skolarbetet. Samtliga informanter efterfrågade en större förståelse av deras situationer från skolan och att de skulle få mer stöd och hjälp för att kunna klara av skolarbetet, vilket de upplevde att skolan misslyckades med att erbjuda. Att karriärkulturen tenderar att missgynna elever som inte passar in i ramen ser vi som en form av stigmatisering. Trots att en person har psykiska besvär och kanske behöver extra stöd och hjälp måste det svenska skolsystemet kunna ge alla elever samma chans att fullfölja sin gymnasieutbildning.

Folkhälsomyndigheten (2016) säger att psykiska besvär är vanligare bland människor med låg utbildning. De menar inte att lågutbildade löper större risk att drabbas av psykiska besvär, utan bara att det rent statistiskt är vanligare med psykiska besvär bland personer med låg utbildning. Utgår man från informanternas upplevelser kan det finnas ett samband mellan att elever med psykiska besvär stigmatiseras i den karriärkulturella skolan och att de därmed även missgynnas i skolans värld. Det kan vara en förklaring till att psykiska besvär är vanligare bland människor med låg utbildning. Hade alla elever fått det stöd de behövde hade förmodligen fler personer med psykiska besvär kunnat fullfölja sina gymnasieutbildningar.

6.3 Förändringar/insatser som hade kunnat resultera i att informanterna fullföljt sina gymnasieutbildningar

I teorin om empowerment förklaras att individer som befinner sig i en maktlös position genom empowerment förskaffar sig kraft, styrka och makt som ger dem kraften till att ta sig ur sin maktlöshet. Tengqvist (2007) beskriver riktlinjer för ett empowermentinspirerat arbete. Man bör se alla människor som kapabla om de ges rätt förutsättningar. Om individer ges rätt möjligheter uppmuntras de till att ta ansvar och göra saker på egen hand. Att fokusera på alla individers lika värde och rättigheter är också viktigt. Man borde ta tillvara på människors olika bakgrunder och erfarenheter och se dem som en tillgång istället för ett hinder. Flera informanter upplevde att skolan borde anpassa sig mer efter eleverna, istället för tvärtom. De menade att alla har olika styrkor och svagheter och det är något som borde accepteras och uppskattas. Empowerment som förhållningssätt i den svenska skolan är något som stämmer bra överens med tankarna våra informanter hade kring förändringar och insatser som de upplevde skulle kunna resultera i att de fullföljt sina gymnasieutbildningar.

Empowerment handlar till stor del om att ge individer i utsatta positioner verktyg att ta makt och kontroll över sin situation. Översätter man det till skolsammanhang så bör skolpersonal sträva efter att alla elever, oavsett vilken bakgrund de har eller om de har någon diagnos eller inte, har samma möjligheter att klara av sin utbildning. Samtliga informanter ansåg att elever borde få mer individanpassat stöd, då de upplevde att vissa behöver mycket hjälp medan andra behöver mindre. Informanterna upplevde att den svenska gymnasieskolans skolkultur kännetecknas av stora klasser, få lärare, stökig skolmiljö och mycket eget ansvar för eleverna. För att optimera möjligheterna för att arbeta med empowerment är en förändring av skolkulturen nödvändig. Om man försöker skapa en kunskapskultur, där elevers lärande ligger i fokus och alla elever får vara som de är, ges fler personer möjlighet till att klara sina studier. Sex informanter ansåg att klasserna borde vara mindre och de upplevde att det förmodligen skulle innebära att läraren fick större möjligheter till att hjälpa de elever som behöver hjälp samtidigt som det skulle bli lugnare i klassrummet, vilket hade underlättat för många att koncentrera sig på skolarbetet. Att ha mindre klasser i skolan är ett konkret förslag på hur skolan ska kunna arbeta med empowerment och ge alla elever verktyg för att fullfölja sina utbildningar. Även i frågan om förändringar/insatser som hade kunnat resultera i att informanterna fullföljde sina gymnasieutbildningar påminde mycket om artikeln av DeFosset et. al. (2016). De amerikanska ungdomarna i deras studie efterfrågade fler lärare och mindre

klasser för att elevernas möjligheter till individuellt stöd skulle öka, vilket är den huvudsakliga förändringen som våra informanter önskar.

I artikeln ”*What it takes to keep children in school: a research review*” lyfter Ekstrand (2015) fram olika riskfaktorer som kan ligga till grund för att elever väljer att avsluta sina studier i förtid. Att eleverna finner studierna motiverande och lärorika samtidigt som lärarna är engagerade i elevernas skolarbete är exempel på några faktorer som minskar risken för avhopp. Våra informanter tror att gemenskapen och relationen mellan elever och lärare skulle varit mycket bättre om klassernas storlekar hade minskat. Om relationen mellan elever och lärare är god samtidigt som läraren har färre elever att ta hand om ökar möjligheterna att läraren ska kunna vara engagerad i elevernas arbete, vilket flera informanter ansåg vara väldigt viktigt för att de själva skulle bli motiverade. Informanterna med en neuropsykiatrisk diagnos efterfrågade en bättre förståelse från skolan angående diagnoserna och att lärare på skolan borde lyssna på vad eleverna har att säga om sin situation samt att skolan borde erbjuda extra stöd för de elever som behöver det. Solheim (2007) menar att det är viktigt att ge utrymme åt röster som sällan blir hörda för att de ska få makt över sin situation och därför är det viktigt att skolans personal är lyhörda gentemot eleverna. Hade skolkulturen varit mer öppen för att eleverna har olika förutsättningar och försökt att anpassa undervisningen utifrån eleverna istället för att försöka forma eleverna efter skolans ramar hade förmodligen flera av våra informanter fullföljt sina gymnasieutbildningar.

7. Avslutande sammanfattning och reflektion

Sammanfattningsvis konstaterar vi att bristande stöd är den huvudsakliga upplevda orsaken till att våra informanter inte har fullföljt sina gymnasieutbildningar. Att stödet inte är tillräckligt beror på flera olika anledningar, bland annat att klasserna är för stora, att personalen inte har förståelse för elevernas personliga problem och att skolan inte har tillräckliga resurser för att ge extra stöd till de som behöver det. Många informanter beskrev hur de till följd av att inte ha en gymnasieutbildning upplevde att omgivning dömer dem och att de känner sig misslyckade. Dessutom upplevde flera informanter att de tappat en hel del av sitt sociala umgänge och att de känner sig socialt isolerade. När informanterna diskuterade eventuella förändringar som hade kunnat resultera i att de fullföljde sina gymnasieutbildningar kretsade det mesta kring att alla elever måste få det stöd de behöver. För att förverkliga det menade de att skolan måste bli mer individanpassad. Genom att minska

klassernas storlekar och lyssna till elevernas behov menade de att alla elever kan få det stöd som de behöver.

Vår studie är baserad på vår tolkning av åtta informanternas upplevelser och därför kan vi självklart inte säga att vårt resultat representerar alla gymnasieelever och skolor i Sverige, men det ger en övergripande bild av våra informanternas upplevelser och erfarenheter.

Gemensamt för våra informanter var att de på grund av olika anledningar hade svårt att klara av skolarbetet och de upplevde att skolan inte kunde erbjuda dem tillräckligt med stöd för att klara av sina gymnasieutbildningar. Det tyder på att karriärkulturen är dominerande i det svenska skolväsendet och elever som inte passar in i skolans ram missgynnas och riskerar att få problem med att klara av sina utbildningar. Våra informanter levde inte upp till karriärkulturens krav och det ser vi som orsaken till att de inte fullföljde sina gymnasieutbildningar. Att ha en gymnasieutbildning har i dagens svenska samhälle blivit en del av normen. Bryter man mot samhällets normer ökar risken att stigmatiseras av omgivningen. Flera informanter upplevde att andra uppfattade dem som misslyckade eller lata på grund av att de saknade en gymnasieutbildning. Man riskerar också att stigmatiseras på arbetsmarknaden då arbetsgivare i princip har krav på en gymnasieutbildning, även om den arbetssökande har många andra uppskattade kvalitéer och egenskaper. En informant beskrev just en sådan situation där han upplevde att andra dömer en utifrån ens betyg snarare än vem man är som person. Att stigmatiseras av omgivningen är den största påverkan som våra informanter har upplevt till följd av att inte ha fullföljt sina gymnasieutbildningar. Det bästa sättet att förebygga den här typen av stigmatisering är att arbeta för att elever ska fullfölja sina gymnasieutbildningar. Våra informanter efterfrågade en skola som är mer anpassad efter varje individs egenskaper och behov för att på så sätt ge alla jämlika förutsättningar för att klara av sina utbildningar. Framför allt menade de att alla borde kunna få tillräckligt med stöd från skolpersonalen och om deras skolor hade kunnat erbjuda det tror våra informanter att de hade klarat av gymnasieskolan bättre. Empowerment handlar om att ge individer möjlighet att ta kontroll över sin livssituation och om skolan hade förändrats och arbetat mer med empowerment hade förmodligen fler av våra informanter fullföljt sina gymnasieutbildningar. Återigen vill vi poängtera att vår studie är baserad på upplevelserna av åtta informanter och att resultatet därför inte är giltigt för hela fenomenet om elever som inte fullföljer sina gymnasiestudier.

I Skolverkets förordning SKOLFS 2011:144 beskrivs att en viktig del av skolans värdegrund är att gymnasieutbildningar ska vara likvärdiga för alla. Med en likvärdig utbildning menas att

hänsyn ska tas till elevers olika förutsättningar, behov och kunskapsnivåer för att sedan anpassa undervisningen efter varje elevs behov. Dessutom poängteras det att elever som har svårt att nå målen för utbildningen ska få särskild uppmärksamhet och att skolan har särskilt ansvar för elever med någon form av funktionsnedsättning. En detalj som vi därför anser borde uppmärksammas är det faktum att bristande stöd framstod som den faktor som främst orsakade att våra informanter inte fullföljde sina utbildningar. Fem informanter hade någon form av neuropsykiatrisk funktionsnedsättning som innebar svårigheter att klara av skolarbetet. Enligt Skolverkets förordning skulle skolorna ha anpassat utbildningen och stödet efter deras individuella behov vilket ingen av informanterna upplevde att de gjorde. Det tyder på att det är någonting som brister i det svenska skolväsendet vilket har fått oss att fundera på hur väl Skolverkets direktiv implementeras och hur utbredd problematiken med bristande stöd är i den svenska skolan. Vi vill därför uppmana till ytterligare forskning kring hur väl skolväsendets huvudmän lyckas förverkliga Skolverkets värdegrund. Är svenska gymnasieutbildningar likvärdiga för alla?

8. Referenslista

8.1 Böcker

Andersson, G., Bennich-Björkman, L., Johansson, E. & Persson, A. (2003). Skolkulturer – tröghet, förändring, framgång. I A. Persson (Red.), *Skolkulturer* (s. 11-32). Lund: Studentlitteratur.

Andersson, G., Nilsson Lindström, M. & Persson, A. (2003). Framgångsrika skolledare i spänningsfält och allianser. I A. Persson (Red.), *Skolkulturer* (s. 33-56). Lund: Studentlitteratur.

Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. 2., [uppdaterade] uppl. Lund: Studentlitteratur.

Askheim, O. (2007). Empowerment – olika infallsvinklar. I O. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment i teori och praktik* (s. 18-32). Malmö: Gleerup AB.

Bryman, A. (2011). *Samhällsvetenskapliga metoder*. 2., [rev.] uppl. Malmö: Liber.

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. 2. uppl. Lund: Studentlitteratur.

Fejes, A. & Thornberg, R. (2009). Kvalitativ forskning och kvalitativ analys. I A. Fejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s. 13-37). Stockholm: Liber.

Goffman, E. (2011). *Stigma: den avvikandes roll och identitet*. 3. uppl. Stockholm: Norstedt.

Kvale, S. & Brinkmann S. (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Lundin, E. (2008). Konsten att hitta sin teori. I D.Wästerfors & K. Sjöberg (Red.), *Uppdrag: Forskning: konsten att genomföra kvalitativa studier* (85-113). Malmö: Liber.

Solheim, L.J. (2007). SAVIS – en modell för socialt innanförskap?. I O. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment i teori och praktik* (s. 104-120). Malmö: Gleerup AB.

Tengqvist, A. (2007). Att begränsa eller skapa möjligheter - om centrala förhållningssätt i empowermentarbete. I O. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment i teori och praktik* (s. 76-89). Malmö: Gleerup AB.

Westlund, I. (2009). Hermeneutik. I A. Frejes & R. Thornberg (Red.), *Handbok i kvalitativ analys* (s. 62-80). Stockholm: Liber.

Öberg, P. (2011). Livshistorieintervjuer. I G. Ahrne & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (s.58-70). Stockholm: Liber AB.

Øvrelid, B. (2007). Empowerment är svaret, men vad är frågan?. I O. Askheim & B. Starrin (Red.), *Empowerment i teori och praktik* (s. 48-61). Malmö: Gleerup AB.

8.2 Dagstidningsartikel

Hadzialic, A. (2015, 19 mars). Alla unga behöver gå i gymnasiet. *Svenska Dagbladet*. Hämtad 2016-05-18, från <http://www.svd.se/alla-unga-behover-ga-i-gymnasiet>

8.3 Lag

SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm:Utbildningsdepartementet.

8.4 Rapporter

Sveriges Kommuner och Landsting. (2012). *Motverka studieavbrott*. Stockholm: ETC Kommunikation.

Sveriges Kommuner och Landsting. (2015). *Öppna jämförelser: Gymnasieskola 2015*. Stockholm: Åkesson och Curry.

Ungdomsstyrelsen. (2013). 10 orsaker till avhopp. 379 unga berättar om avhopp från gymnasiet. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Utbildnings- och arbetsmarknadsförvaltningen. (2012). Systematiskt kvalitetsarbete för Halmstad Utbildning. Halmstad.

8.5 Vetenskapliga artiklar

Brekke, I. (2014). Long-term consequences of dropping out of upper secondary school: Minority disadvantages?. *Acta Sociologica*, 57(1), 25-39. DOI: 10.1177/0001699313495056

Brännlund, A., Hammarström, A. & Strandh, M. (2013). Education and health-behaviour among men and women in Sweden: A 27-year prospective cohort study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 41, 284-292. DOI: 10.1177/1403494813475531

DeFosset, A., Gase, L. N., Kuo, T. & Perry, R. (2016). Youths' Perspectives on the Reasons Underlying School Truancy and Opportunities to Improve School Attendance. *The Qualitative Report*, 21(2), 299-320.

Ekstrand, B. (2015). What it takes to keep children in school: a research review. *Educational Review*, 67(4), 459-482. DOI: 10.1080/00131911.2015.1008406

Maynard, B. R., Peters, K. E., Salas-Wright, C. P., & Vaughn, M. G. (2012). Who Are Truant Youth? Examining Distinctive Profiles of Truant Youth Using Latent Profile Analyses. *Journal of Youth and Adolescence*, 41(12), 1671-1684. DOI: 10.1007/s10964-012-9788-1

8.6 Webbsidor

Arbetsförmedlingen. (2014). Vi kan göra mycket men vi kan inte ge gymnasiekompetens. Hämtad 2016-03-08, från <http://www.arbetsformedlingen.se/Om-oss/Pressrum/Debattartiklar/Debattartiklar/2014-06-27-Vi-kan-gora-mycket-men-vi-kan-inte-ge-gymnasiekompetens.html>

Ekonomifakta. (2006). Arbetslösheten kostar mer än sjukvården. Hämtad 2016-06-19, från <http://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2006/April/Arbetslosheten-kostar-mer-an-sjukvarden/>

Folkhälsomyndigheten. (u.å.). Sambandet mellan utbildningsnivå och hälsa. Hämtad 2016-03-16, från <http://www.folkhalsomyndigheten.se/amnesomraden/livsvillkor-och-levnadsvanor/folkhalsans-utveckling-malomraden/ekonomiska-och-sociala-forutsattningar/utbildningsniva/>

Skolverket. (2011). Förordning om läroplan för gymnasieskola. Hämtad 2016-05-03, från <http://www.skolverket.se/regelverk/skolfs/skolfs?xurl=http%3A%2F%2Fwww5.skolverket.se%2Fwtpub%2Fws%2Fskolfs%2Fpubext%2Ffs%2FRecord%3Fk%3D2302>

9. Bilagor

9.1 Intervjuguide

- Vill du berätta lite om dig själv?
  - Fritidsintressen
- Vill du berätta lite om din familj?
  - Syskon?
  - Familjeförhållanden?
- Hur var din gymnasietid?
  - Vilket program?
  - Varför det programmet?
  - Känner du att du valde rätt program?
  - Favoritämne?
  - Bästa/sämsta med skolan?
  - Hur var dina klasskamrater?
  - Hur ser du på skolmiljön? Ex. stökigt i klassrummet.
  - Stöd från personal?
  - Skillnad från grundskolan?
  - Hjälp med läxorna hemma?
- Orsak till avhopp?
  - Vad fick dig att ta det beslutet?
  - När bestämde du dig?
  - Ångrar du ditt beslut?
- Avhoppets påverkan?
  - Har du någon sysselsättning?
  - Hur ser en vanlig dag ut för dig?
  - Har du fått några reaktioner på beslutet från din omgivning?
- Framtiden?
  - Hur ser du på din framtid?
  - Vad är dina drömmar?
  - Vad vill du göra/jobba med?
- Någoting du vill tillägga som jag inte frågat om?

Pontus Lindberg Petersson och
Sandra Rezler

Besöksadress: Kristian IV:s väg 3
Postadress: Box 823, 301 18 Halmstad
Telefon: 035-16 71 00
E-mail: registrator@hh.se
www.hh.se